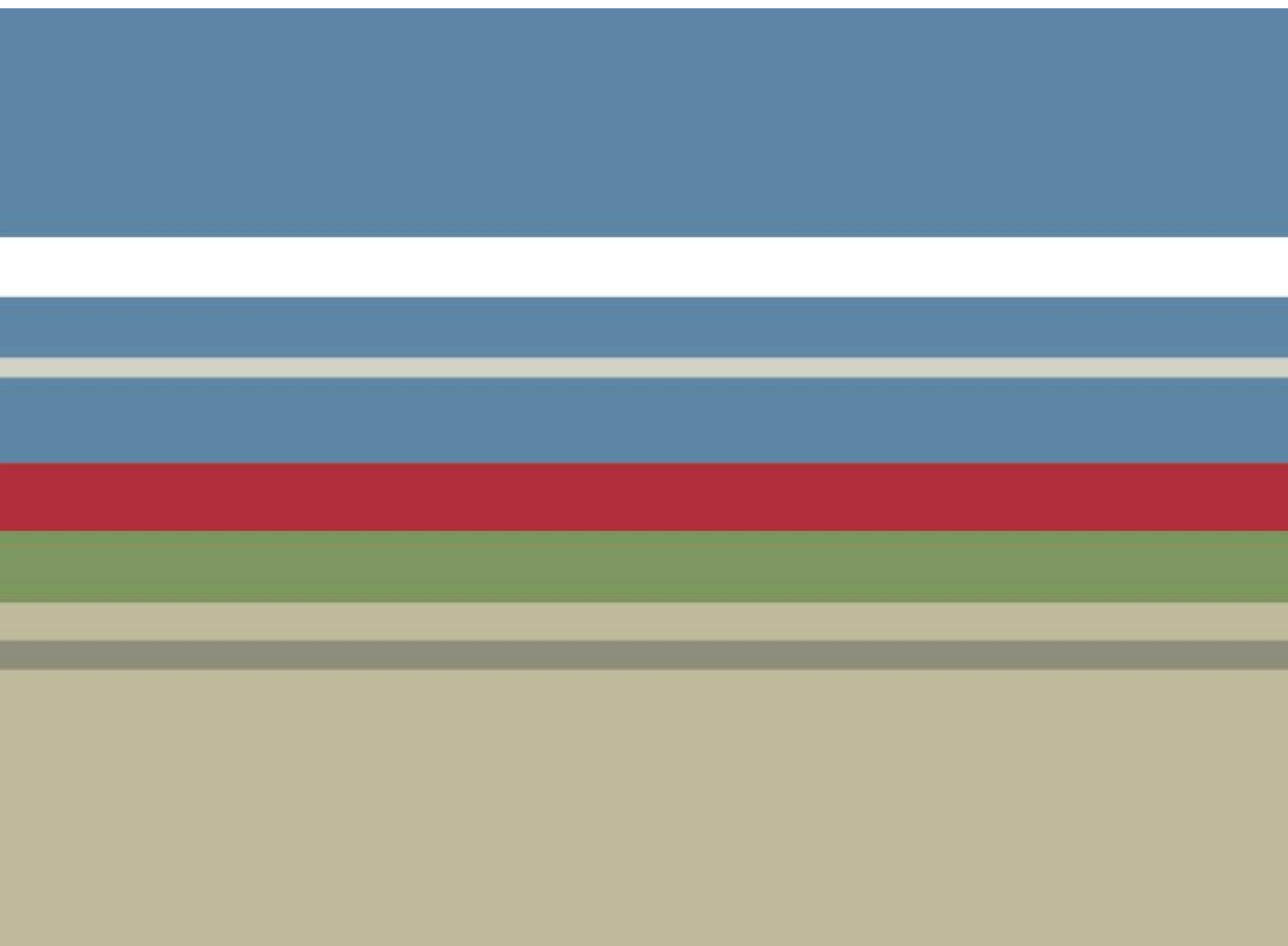

Erfgoednota Texel 2017

Texel is de Reede

Zaaknummer **329368**

Vastgesteld in de openbare raadsvergadering van 19-07-2017.

Voorwoord

‘Op Texel fiets je zo de geschiedenis in. Je gaat bijvoorbeeld naar Notaris Kikkert die de vuurtoren bouwt bij De Cocksdorp. Of op bezoek bij missionaris Willibrord, die het Torenhuis bij Den Hoorn inzegt. Maar vandaag gaan we naar de Reede. We beginnen bij de bunker bij Texla, meer dan 70 jaar terug de grimmige Russenoorlog in. Je ziet Annie wegduiken in een greppel, fluitende kogels ontwijkend. Dan rijden we Den Burg in, over straten die er eeuwen terug al waren. Je komt langs het huis van Aagje, die net een betraande brief schrijft aan haar Kikkertje lief. Verder over de Burgwal, diep de Middeleeuwen in. Waar de Friese Krijgshere Aldgillis zijn mannen een aarden wal laat bouwen. Fietsend naar de Hoge Berg zie je pasgeboren lammetjes tussen tuunwallen en kolken, alsof de tijd is stilgezet in het glooiende landschap. Je steekt je hand op, groetend naar Martien. Schapenboeten lijnen zich op in de verte, met de kont in de wind. En verderop: de strakke dijk, laag voor laag opgebouwd vanaf de IJzertijd. Daarachter de Waddenzee, waar grote VOC-schepen liggen te wachten op wind. Fietsend naar de dijk kom je Napoleon Bonaparte tegen, hij inspecteert de kanonnen op de Schans. En iets verder in Oudeschild, en een paar honderd jaar eerder, zwalkt Michiel de Ruyter vanuit het Jeneverbuurtje naar het zeemanskerkje. Als we weer terugfietsen naar 2017 zie je Teunis de haven invaren. Het duikpak nog nat, net terug van het Palmhoutwrak. Op Texel fiets je vandaag door de geschiedenis heen. Je drukt de hand van de mensen van toen en nu, en laat zo geschiedenis leven en inspireren voor de toekomst.’

Eric Hercules, wethouder cultuur, juli 2017

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	3
Leeswijzer.....	7
1. Visie: Texel is de Reede	9
Doelen: ontwikkelen, behouden en beleven	11
A Ontwikkelen, Texels eigen.....	12
B Behouden, zorg en opvang erfgoed in de context	13
C Beleven en bewustwording, erfgoed als inspiratie	14
2. De aanpak: Ga uit van de Texelse landschappen.....	17
Kerngebieden	17
De kaart, de uitwerking	18
De gebieden.....	20
Gevolgen van de aanwijzing van Kerngebieden.....	23
Beschermde dorpsgezichten	23
Samenvattend schema.....	25
Trots op erfgoed zorgt voor behoud en ontwikkeling voor de toekomst.	25
A Ontwikkelen Texels eigen.....	25
B Behouden, zorg en opvang erfgoed in de context	25
C Beleven en bewustwording, erfgoed als inspiratie	25
Bijlage 1. Uitvoering: Instrumenten en activiteiten	27
Bijlage 2 Wat doen we al en wat kan beter?	39
Bijlage 3 Uitvoeringsprogramma	43
Bijlage 4 Informatie	45
Bijlage 5 Ontwikkelingen.....	49
Bijlage 6 Bronnen.....	51

Leeswijzer

In deze nota is in de eerste plaats vastgelegd dat de gemeente Texel een ambitieus en hedendaags erfgoedbeleid voert. De missie is om de eigenheid van Texel te versterken. Het uitgangspunt is een benadering van erfgoed in zijn omgeving en erfgoed gebruiken als inspiratie voor toekomstige ontwikkelingen. De ambities, de visie en de doelen van het gemeentelijk erfgoedbeleid worden uitgelegd en beargumenteerd.

Het tweede deel van de nota gaat over de aanpak op hoofdlijnen om die missie te verwezenlijken. De basis van het beleid wordt gevormd door kerngebieden: delen van Texel die op cultuurhistorisch vlak van grote betekenis zijn. De manier waarop de gebieden worden gedefinieerd en wat de gevolgen van de kerngebieden-benadering zijn, wordt eveneens in dit tweede deel beschreven.

De bijlagen gaan over de uitvoering en de instrumenten. Hoe worden de eerder benoemde doelen bereikt, hoe worden zaken beschermd, wat zijn de wettelijke kaders, met wie kan de gemeente samenwerken. Daarnaast is extra achtergrondinformatie opgenomen over onder meer wet- en regelgeving en het monumentenbeleid van andere gemeenten.

1. Visie: Texel is de Reede

Reede van Texel speerpunt als kerngebied

Texel is ontstaan door de keileembult uit de late ijstijd die wij nu de 'Hoge Berg' noemen. De Hoge Berg, het gebied tussen Den Burg en Oudeschild, maakt met de haven en de Waddenzee deel uit van De Reede van Texel. Dit kerngebied is het speerpunt van deze visie. De geschiedenis en de ruimtelijke kwaliteit van het Hoge Berg gebied en de Reede hebben een hoog onderscheidend vermogen. Niet alleen voor Texel: het is erfgoed van nationaal belang.

Ons erfgoed en cultuurhistorie zie je overal terug. In archeologie, landschapsstructuren en monumenten. Deze zijn terug te vinden in de beschrijving van de kernwaarden. Het zijn sporen die hun herkomst vinden in andere werelddelen en zelfs in mondiale geschiedenissen.

Langs de kust zijn verschillende verdedigingswerken, bunkers en forten aangelegd. Tijdens de WOII werd het eiland een onderdeel van de Atlantikwall. De verdedigingslinie langs de westkust van Europa tijdens de Duitse bezetting in WOII. Aanvankelijk leek Texel dankzij de geïsoleerde ligging te ontsnappen aan het oorlogsgeweld. De Georgische munitie, in april 1945, zorgde echter voor een grimmig einde. Op Texel werd nog weken hevig gevochten toen de rest van Nederland al was bevrijd. Sporen van die veldslag zijn nu nog te vinden op het eiland en in de herinneringen van vele Texelaars. Hét momentum om deze geschiedenis zichtbaar te houden. Binnen het kerngebied ligt de oude commandopost 'Texla', van waaruit de Georgische munitie werd gecoördineerd. De Georgische slachtoffers liggen begraven op de Hoge Berg.

De Reede van Texel was voor zeegaande schepen in de 16de, 17de en 18de eeuw een belangrijke ankerplaats. In de luwte van de Hoge Berg lagen ze te wachten op gunstige wind en werden bevoorradt vanuit Oudeschild. De schepen vervoerden internationale lading de wereld over. De thuishaven was Amsterdam, Hoorn of Enkhuizen. Door stormen en ondiepten vergingen schepen in dit gebied. Nu liggen de wrakken als tijdschips verborgen onder de zeebodem. De inspanningen van Texelse amateurarcheologen van Duikclub Texel om het gebied te blijven monitoren geven vroegtijdig inzicht in de bedreigingen en kansen voor dit erfgoed.

Land en water in dit gebied hebben elkaar bestaansrecht gegeven. Het is in haar verschijningsvorm zowel het meest kansrijke als het meest kwetsbare gebied van Texel.

Kwetsbaar door de beperkte omvang van het gebied en de economische druk. Bij nieuwe ontwikkelingen is de bescherming van kernwaarden een voorwaarde.

Kansrijk als inspiratiebron voor toekomstige ontwikkelingen. Landschapselementen als *tuunwallen*, kolken, stolpen en boeten, paardenpaadjes, schapen en het wollige landschap spreken tot de verbeelding. De bouwwijze is typerend sober en doelmatig en werd gebouwd naar de geest van de plek. Dit kwam voort uit tradities, de omgeving, materiaal wat voorhanden was of het klimaat. Men deed wat logisch was. In schapenboeten en stolpen zijn soms scheepsmasten in de constructie hergebruikt. Inzet op onderhoud en reparatie past hierbij en voorkomt grootschalige restauraties.

Oudeschild is het schakelpunt tussen land en water, de dijk een fysieke en visuele scheiding. De oude dijkresten die zijn gevonden bij de opgraving en werkzaamheden aan de huidige dijk dateren uit het midden van de 14de eeuw. Ze herinneren aan het verleden en de binding tussen land en zee. Vondsten uit het palmhoutwrak, zoals 'de jurk', worden in Kaap Skil geëxposeerd. Het is de plek om te vertellen over dit erfgoed en deze geschiedenis.

Het monumentale Brakenstein is eveneens een gebouw in het gebied met een rijke historie. Het ‘witte portaal’ afkomstig uit het pand – nu in onderdelen opgeslagen in Kaap Skil – heeft deze waardevolle geschiedenis in zich. Het portaal is een onderdeel van het decor waarin Nederland als zeevarende natie in de 17de en 18de eeuw een rol speelde.

Passende ontwerpen, erfgoed als inspiratie

Duurzame en kwalitatieve ontwikkelingen zijn nodig om dit kwetsbare gebied te behouden voor de toekomst. Door initiatiefnemers actief te stimuleren om met verantwoorde ontwerpen te komen, die passen in dit gebied en de kernwaarden respecteren, benutten we de potentie en beschermen we het erfgoed. Erfgoed als inspiratie voor de toekomst.

De Texel Principles zijn het gereedschap om ervoor te zorgen dat ‘passend op de plek’ wordt ontworpen. Dit kan bereikt worden door bij nieuwbouw en verbouw voort te zetten op lokale bouwtradities, bijvoorbeeld; sober en doelmatig bouwen met hergebruik van (lokale) materialen. Dit stimuleert het ambacht in gebruik en uitvoering. Om ervoor te zorgen dat de principes bij ontwikkelingen in de gebieden worden betrokken, is een actieve marketing, voorlichting en educatie nodig. Voor ontwerpers, bouwers, ondernemers, maar ook voor bewoners, scholieren en bezoekers.

De Commissie Ruimtelijke Kwaliteit (CRK) geeft dit gebied extra aandacht door, vooruitlopend op de omgevingswet, het omgevingsplan en de nieuwe welstandsnota, over alle activiteiten met een ruimtelijke component te adviseren. Met als doel de kansen, kwaliteiten en kwetsbaarheden inzichtelijk te maken.

De Reede op de kaart

Het educatieprogramma ‘De boom vertelt’, voor leerlingen van de groepen 1 tot en met 4 (en het les programma van de hogere klassen) over de geschiedenis van Texel, wordt doorontwikkeld en uitgebreid. Door samenwerking met fondsenwervers en het genereren van gelden kan een actief programma worden ontwikkeld dat het erfgoed van de Reede van Texel op de kaart zet voor bezoekers en bewoners.

Doelen: ontwikkelen, behouden en beleven

Het beleid is gebaseerd op 3 onderdelen: ontwikkelen, behouden en beleven.

A Ontwikkelen, Texels eigen

Texel bouwt voort op deze rijke bron van inspiratie en ontwikkelt haar identiteit verder in de toekomst. Bij nieuwe ontwikkelingen moet de geschiedenis van de omgeving richtinggevend zijn.

- 1 Erfgoed als inspiratie voor de versterking van Texelse identiteit en imago.
- 2 Borging van cultuurhistorie in de ruimtelijke ordening.
- 3 Herbestemming van monumentale gebouwen voor instandhouding voor de toekomst.
- 4 Voortzetten en interpreteren van lokale bouwtradities en gebruiken naar eigentijdse toepassingen.

B Behouden, zorg en opvang erfgoed in de context

Texel is trots op haar erfgoed en behoudt haar erfgoed voor de toekomst.

- 5 Behouden en versterken diversiteit van Texelse monumenten in hun karakteristieke landschappelijke of bebouwde context.
- 6 Beschermen archeologische vindplaatsen op land en onder water.

C Beleven en bewustwording, erfgoed als inspiratie

Op Texel kun je de diversiteit van het erfgoed beleven in landschappen, archeologische vindplaatsen onder water en onder de grond, gebouwd erfgoed uit alle tijdvakken en als inspiratie voor nieuwe bebouwing:

- 7 Texel op de kaart als erfgoedrijk eiland.
- 8 Kennis van de bijzondere diversiteit van het erfgoed vergroten bij bewoners.
- 9 Zichtbaar maken en/of houden van erfgoedsporen in het landschap.

A Ontwikkelen, Texels eigen

Enkel behoud is onvoldoende; nieuwe *ontwikkelingen* kunnen ook de Texels eigenheid een waardevolle toekomst geven. De gemeente stimuleert het voortzetten en interpreteren van lokale bouwtradities naar eigentijdse toepassingen. Texel bouwt daarmee voort aan haar bouwtraditie, wat de identiteit versterkt. Zo stimuleert de gemeente bij veranderingen in het landschap bijvoorbeeld het onderzoek naar en de verwerking van historische patronen en structuren. Voor het bouwen van nieuwe schapenboeten zijn alleen locaties denkbaar waar ooit een schapenboet gestaan heeft. Bij herbestemming van monumentale gebouwen en complexen zal energiezuinigheid een van de prioriteiten zijn om duurzaam gebruik te verzekeren. En bij nieuwe ontwerpen wordt gebruik van lokale constructies en materialen gestimuleerd. Texel staat altijd open voor invloeden van buiten. De bouwwijze, gebruik van materialen komt vaak van de 'overkant'. Het 'juttten' van nieuwe ontwikkelingen en lokaal toepassen zit in de Texelaar, daar maken we handig gebruik van.

Planet Texel

De vraagstukken voor de toekomst zijn complex. Dit speelt zich af op verschillende vlakken; toerisme, economisch, ecologisch en landschappelijk. Om het milieu te sparen is zelfvoorzienendheid en duurzaamheid van belang. Het eiland is geschikt voor onderzoek en ontwikkeling van dit soort vraagstukken, Texel als testgebied. Vanuit Planet Texel is het keurmerk 'Tested on Texel' geïntroduceerd. Op Texel is het een komen en gaan van ideeën, proeftuinen en ontwikkelingen van nieuwe oplossingen voor een duurzame toekomst. Dit proeftuinen zit in het DNA van de Texelaar en heeft aantrekkingskracht op 'overkantse' pioniers. Daarnaast spoelen ook exoten aan, bijvoorbeeld de Japanse oester of een NIOZ medewerker van de 'overkant' daar doet het eiland zijn voordeel mee. Omarm de exoot als waardevol voor de toekomst. Het biedt de noodzakelijke diversiteit en inzichten. Bij nieuwe ontwikkelingen is de bescherming van de kernwaarden (rust en ruimte, rijkdom aan natuur en cultuurlandschap, afwisseling landschap en gebruik, Texelse identiteit, eilandkarakter, nachtelijke duisternis en maritieme monumenten) een voorwaarde, De Texel principes zijn het gereedschap om met passende oplossingen te komen.

Texel principes

De combinatie erfgoed en Texel Principes versterken het landschap. Het Texelse erfgoed heeft een authenticiteit die bescherming en ontwikkeling nodig heeft. Door het te gebruiken als inspiratiebron en er kwaliteit aan toe te voegen kan op een duurzame manier wordt voortgebouwd met deze traditie. Dit past bij de cultuur (bouwhistorie), de mensen en het klimaat (**vertrek vanuit de natuur en landschap**). Daarvoor is ontwerp kwaliteit nodig. De Texel Principes bieden voldoende handvatten om hiermee aan de slag te gaan.

Wanneer we ons ontdoen van de rommel komt de kwaliteit weer in het zicht en wordt duidelijk van waaruit we verder kunnen en moeten (**ruim op en haal oerkwaliteit weer boven**).

In de ontwerpfase start de zoektocht naar lokale materialen, kleuren en oplossingen. Ga uit van sober en doelmatig. Werk met ambachtslieden en kies voor methoden van het eiland (**ga voor echt Texels en Texels eigen**).

Afhankelijk van de plek zijn er andere lokale gebruiken. Boerderijen in de polder zijn anders dan op het Oude Land van Texel. Er werd gebouwd wat op dat moment nodig was met materialen die op dat moment voorhanden waren. Seriematige oplossingen zijn schaars op Texel; alles is maatwerk. Houd deze diversiteit in stand. Zorg voor kleine deelopdrachten en zoek verschillende oplossingen die op elkaar aansluiten. Ze mogen er allemaal zijn (**koester eenheid in diversiteit**).

Dorpen met historische kernen en monumenten worden aantrekkelijk bevonden door bewoners en bezoekers. De uitstraling zit in de diversiteit, in combinatie met kwaliteit en detaillering. Ambachtelijk gemaakte gevelstenen, kozijnen en boeiboorden tonen deze schoonheid. We houden deze schoonheid in stand door bij nieuwe ontwikkelingen maatwerk door ambachtslieden te laten uitvoeren (**koppel schoonheid aan schoonheid**).

De duurzaamheid van monumenten wordt vergroot door aanpassingen uit te voeren in dezelfde kwaliteit als de bestaande bouw. Niet zozeer historiserend bouwen; ook een moderne invulling kan versterkend werken voor het bestaande, authentieke pand. Is de aanpassing van tijdelijke aard, maak deze dan ook omkeerbaar, zodat het uitgangspunt – de ruimte en oerkwaliteit van de basis – beleefbaar blijft. Zo blijft Texel interessant in alle seizoenen (**beweeg mee met de seizoenen**).

Kenmerkende landschapselementen zoals boeten en tuunwallen zijn typisch en zouden niet zijn ontstaan als we het pionieren hadden opgegeven. Het recyclen van materialen zoals aangespoeld hout en het bouwen passend bij het klimaat zoals daken die zijn bestand tegen veel wind, is ingebakken in onze cultuurhistorie.

Het ondernemerschap en de eigenwijsheid van de Texelaar is terug te vinden in; alles zelf willen doen en het Texels eigen. In het verleden heeft dit meermaals geleid tot inventieve oplossingen. De zilte aardappel, de Sumwing en de Pulskor zijn voorbeelden. Steeds dienden de locatie en de geest van de plek (genius loci) als leidend uitgangspunt (**blijf jutten, pionieren en innoveren**)

B Behouden, zorg en opvang erfgoed in de context

De gemeente stimuleert **behoud** en ziet daarop toe. De gemeente wil de diversiteit in de Texelse (open) landschappen behouden en versterken, en monumenten zoveel mogelijk in hun karakteristieke landschappelijke of bebouwde context laten functioneren. Het erfgoedbeleid bouwt voort op het *Beeldkwaliteitsplan Buitengebied Texel 2013*. De Kernwaarden worden gerespecteerd. Archeologische vindplaatsen op het land en onder water moeten beschermd worden. Daarom zet de gemeente in op goede borging van cultuurhistorie in de ruimtelijke ordening, o.a. door aanvullend onderwater-archeologiebeleid waarin inventarisatie en waarderingskaarten van de Waddenzee worden opgenomen. Daarnaast stimuleert de gemeente deskundig onderhoud van erfgoed en zorgvuldigheid bij restauraties, en gaat zij verder met het onderzoeken naar (nieuwe) manieren om vindplaatsen onderwater te beschermen tegen menselijk handelen en erosie.

Kernwaarden

Rust en ruimte

Ruimte is de drager van de landschappelijke identiteit van het eiland en vindt zijn vertaling in open landschap, zichtlijnen en vergezichten. Rust is enerzijds een afgeleide van de kernwaarde ruimte, immers hoe meer ruimte hoe meer rust. Anderzijds wordt rust ook beïnvloed door infrastructuur en activiteiten.

Rijkdom aan natuur en cultuurlandschappen

Het Texelse landschap is uniek door haar verscheidenheid en kwaliteiten. De rijkdom van de natuurgebieden en van het cultuurland vormt een belangrijke aantrekkingskracht voor toeristen en bewoners. De cultuurhistorische waarden zijn belangrijk om de beleving van Texel te waarborgen.

Grote afwisseling in landschappen en landgebruiksvormen

Op ons eiland zijn zeven landschapstypen te onderscheiden. Ze vertonen een samenhang in historie en traditie, schaal, bebouwing, structuur en sfeer, en in grondgebruik. Het is van groot belang dat de verschillende landschappen hun typerende karakter blijven behouden en zich onderling blijven onderscheiden.

De Texelse identiteit

Texelaars zijn trots op hun eiland en hun identiteit. De Texelse identiteit wordt in sterke mate bepaald door de verbondenheid van Texelaars met hun eiland en met elkaar. De eiland economie met zijn gevarieerde kleinschalige bedrijvigheid, gastvrijheid en de hoge mate van dienstverlening en veiligheid maken Texel tot een uniek eiland. Om zich blijvend te onderscheiden van andere bestemmingen is voor Texel het Texels eigen van grote waarde. Dat vertaalt zich ook in producten van het eiland.

Het specifieke eilandkarakter

Texelaars zijn eilanders. Ze hebben een eigen cultuur, mentaliteit en identiteit en onderscheiden zich daardoor van de 'overkanters'. Door de eilandpositie hebben de Texelaars een grote mate van zelfstandigheid ontwikkeld en willen ze autonoom blijven.

Nachtelijke duisternis

Het aanschouwen van een donkere, heldere sterrenhemel bij nacht. Liefst met de daarbij behorende stilte zoals die in de natuur is te vinden. Dat kan op Texel. De aandacht voor duisternis als kwaliteit van de leefomgeving wordt in grote mate ingegeven door ontwikkelingen die een bedreiging vormen voor donkere nachten. Het terugbrengen van overbodig en hinderlijk kunstlicht is daarom belangrijk.

Maritieme monumenten

Het maritieme verleden van Texel is belangrijk cultureel erfgoed. Op het land en in het water zijn volop sporen te vinden die verwijzen naar een boeiende geschiedenis. De visserij, de Reede van Texel, VOC, de Schans, loodswezen, walvisvaart, Tweede Wereldoorlog en de jutterij.

C Beleven en bewustwording, erfgoed als inspiratie

Het behoud en de ontwikkeling van cultureel erfgoed genereert nog meer aandacht als het *beleefd* kan worden door bewoners, bezoekers en ondernemers. De gemeente stimuleert vergroting van de kennis van de bijzondere diversiteit van het Texelse erfgoed bij bewoners en bezoekers. Het beleid is gericht op het trekken van landelijke en lokale belangstelling voor de geschiedenis van Texel en het zichtbaar maken/houden van de sporen van die geschiedenis. Het maritieme verleden krijgt de komende jaren speciale aandacht door de onderwaterarcheologie. Texel is de plek waar je het erfgoed van de Hoge Berg en de Reede van Texel beleefd.

Maritieme Archeologie

De aarde is de laatste 25 jaar een transparante bol geworden. Maar er zijn nog plekken niet in beeld gebracht, die wel tot de verbeelding spreken. Het is de wereld onder water, de wereld van de historische ervaring en tradities. Deze is te ontdekken in Oudeschild bij Kaap Skil en op de 'Reede van Texel'. Om deze ervaring te ontwikkelen en in volle glorie te ervaren zijn acties in het uitvoeringsprogramma beschreven. Daarnaast vraagt het gebied om de ontwikkeling van archeologisch beleid dat wrakken in de Waddenzee beter kan beschermen. Dit is het momentum omdat;

- We werken in een pilot met verschillende partijen samen.
- Het onderwatererfgoed is internationaal van belang.
- Het onderzoek naar wrakken en lading is een relatief jonge wetenschap; het duiken is pas halverwege de 20ste eeuw praktisch uitvoerbaar.
- De erosie in de Waddenzee en de daarbij vrijkomende wrakken met lading vraagt om een acute maatwerk aanpak.
- De claims in het Waddengebied zijn groot zoals de schelpenwinning, visserij, vaarroutes, mosselzaadinvang installaties (MZI), flora en fauna, getijdencentrales, (water)leidingen.

De Reede van Texel

De Reede van Texel was het Schiphol van de Gouden Eeuw (1588 tot 1702). De toenmalig belangrijkste ankerplaats ter wereld lag in de luwte van een eiland ten noorden van handelsmetropool Amsterdam; Texel. Er waren ook andere ankerplaatsen, maar die bij Texel was van groot belang en in de Gouden Eeuw zelfs de belangrijkste, omdat de wateren richting Amsterdam leiden en omdat het bijzonder ijzerhoudend water uit de Wezenputten aangemonsterd kon worden. De Reede was de poort van Holland naar de rest van de wereld, van groter belang dan nu de haven van Rotterdam. VOC-schepen en de schepen van de moedernegotie passeerden Texel. In de Gouden Eeuw wist iedere zeeman ter wereld waar de Reede van Texel was. Schepen vergingen in stormen of liepen vast op de ondiepten van de Waddenzee. De honderden scheepswrakken en hun lading op de bodem van de Waddenzee is wat daarvan resteert. Het zijn tijdscapsules die staan voor geschiedenis die verder reikt dan Texel of Nederland alleen. De geschiedenis die de wrakken en hun lading vertellen is er een van vele landen; vele culturen en vele eeuwen.

De wrakken en hun lading brengen deze tot leven en bieden mogelijkheid om te onderzoeken hoe men in die tijd leefde, niet alleen aan boord maar ook aan land, omdat de schepen lading bevatten die voor wereldwijde handel bedoeld was. De Gouden eeuw ging gepaard met het Renaissance denken. De wetenschap werd belangrijk, de technologie ontwikkelde voorspoedig en de kunsten kenden hun bloeiperiode. Een wrak als de BZN17 of 'Palmhoutwrak' waar de 'jurk' in is gevonden geeft ons inzicht in die tijd, wetenschappelijk, historisch en maatschappelijk. Het toont ons de rijkdom en welvaart van de De Republiek der Verenigde Nederlanden. De wrakken en vondsten hebben als tijdscapsules een directe relatie tussen toen en nu.

De Texelaar en de zee

Het eiland is het summum van het pionierswerk van generaties Texelaars, die het land uit de zee ontgonnen met de aanleg van dijken die hen tegen het wassende water moesten beschermen. De Texelaars waren toen (14e eeuw) al bezig met de zee te lijf te gaan en terug te dringen. Zij moesten dit doen met de primitieve middelen die zij toen hadden: een schop en een kruiwagen maar met niet aflatende volharding (uit: Texel en de Zee, Een strijd van Eeuwen, 1980).

Texel nu en straks

Texel is de plek voor archeologen, conservators, onderzoekers en bezoekers om meer te weten over de achtergrond van het maritiem verleden van de Reede van Texel. Daar hebben we faciliteiten voor nodig. Als er vondsten worden opgedoken is een eerste hulp bij conservering, documentatie en een transitie depot noodzakelijk. De investeringen in onderzoek, archivering, conservering en documentatie worden grotendeels op Texel gedaan. De bevolking van Texel heeft daarmee ook een economisch belang in de bescherming van dit erfgoed. Daarnaast is het delen van deze kennis met alle generaties van belang om ook in de toekomst dit erfgoed te beschermen. Het maatschappelijk draagvlak voeden we met deze kennis.

Ontstaan Kaap Skil

In 1980 werd in Oudeschild het 200 jarig bestaan van de haven groots gevierd. Ter ere hiervan maakten de duikers een tentoonstelling van vondsten die zij al een aantal jaren tegenkwamen bij het duiken. Dit bleek een succes en groeide uit tot de huidige tentoonstelling 'archeologie onder water' in museum Kaap Skil. De duikers brengen al jaren hun vondsten naar het museum en met de medewerkers en externe deskundigen verrichten zij onderzoek naar wat zij tegenkomen onderwater. Kaap Skil is de plek waar de archeologie van de Reede van Texel zichtbaar wordt voor de rest van de wereld.

Texel in de Gouden Eeuw en nu

Het decor van de Gouden Eeuw van de Reede van Texel is nog steeds aanwezig, je loopt de dijk op en kunt het ervaren. Oudeschild en omgeving, de Gouden driehoek, het museum en het landschap maken dit beeld compleet. Oudeschild, haven, museum, de Ruyterstraat, Hoge Berg, Wezenputten, Skilsloot, Schans, het galgenveldje, en het Kollegat. Het museum Kaap Skil is het kenniscentrum van waaruit wordt georganiseerd en gecoördineerd. Vanaf 2016 is de Reede van Texel weer net zo bekend maar nu als de plek met kwalitatieve hoogwaardige archeologische vondsten uit de Gouden Eeuw en moedernegotie. Waar het internationale karakter van de plek in al zijn facetten inzicht en duidelijkheid verschaft.

2. De aanpak: Ga uit van de Texelse landschappen

De eigenheid van Texel wordt in hoge mate bepaald door de gevarieerde rijkdom aan natuur en cultuurlandschappen. Texel heeft een groot aantal verschillende landschappen op een relatief klein oppervlak. Aan het landschap is af te lezen hoe het eiland is ontstaan, hoe het land in de loop der eeuwen is gebruikt en hoe het telkens is beïnvloed door en beschermd tegen wind en water. Elk landschap heeft een eigen ontstaansgeschiedenis, met een specifiek soort landgebruik en bijbehorende landschapselementen, structuren, bebouwing en verkaveling. Het landschap, inclusief de zee, bevat lange lijnen als dijken en waterlopen; kenmerkende bebouwing; groenstructuren en typerende beplanting; bodemschatten en wrakken.

Texel dankt haar ontstaan aan de keileembult uit de late ijstijd die wij nu 'de Hoge Berg' noemen. Met als gevolg een voordelig effect op de ontwikkeling van de Waddenzee en aangrenzende provincies. De Reede van Texel, speerpunt van deze visie, omvat dit gebied. Het strekt zich uit van Den Burg, de Hoge Berg, Oudeschild, de haven en de Waddenzee. De geschiedenis en de ruimtelijke kwaliteit van het Hoge Berg gebied en de Reede heeft een hoog onderscheidend vermogen, voor Texel en Nederland met erfgoed van nationaal belang. Het is overal, als verhalen ter herleiden naar bebouwing, landschapsstructuren, archeologie op het land en onderwater, sporen met herkomst in andere werelddelen en naar mondiale geschiedenissen. Land en het water heeft elkaar in dit gebied bestaansrecht gegeven. Het is voor Texel zowel het meest kansrijke als het meest kwetsbare gebied van het eiland.

Sommige delen van het eiland bevatten elementen uit verschillende periodes naast, door of bovenop elkaar. Aspecten van het boerenleven, het dorpsleven en uit de Tweede Wereldoorlog kunnen bijvoorbeeld pal naast elkaar voorkomen. Het cultuurhistorische landschap vormt de inspiratiebron bij nieuwe ontwikkelingen. Deze ontwikkelingen zijn aanleiding voor verbetering van de ruimtelijke kwaliteit. Het gaat in tegen verarming van de historische karakteristiek of verlies van belangrijke cultuurhistorische patronen of monumentale (groene) elementen. Deze visie sluit aan bij de Texelse kernwaarden en Texel principes.

Kerngebieden

Om duidelijk te maken welke gebieden op Texel van grote waarde zijn is een kerngebiedenkaart bijgevoegd. De kaart sluit aan op het 'Beeldkwaliteitsplan Buitengebied' en heeft dezelfde gebiedsindeling. Op de kerngebiedenkaart zijn de gebieden met de grootste cultuurhistorische dichtheid aangegeven. De uitwerking en beschrijving van de gebieden geeft inzicht en verdieping op cultuurhistorische waarden. Die hoge concentratie van historische sporen maakt ze bijzonder waardevol; het zijn landschappen bomvol verhalen die bezoekers kunnen ontdekken en Texelaars koesteren. De focus op sterke kerngebieden biedt ook kansen voor cultuurtoerisme en recreatie.

Daarnaast biedt het aanleiding om de relatie te versterken met natuur- en landschapsbeheer om kenmerkende landschapselementen te onderhouden, herstellen of te ontwikkelen. Bij nieuwbouwprojecten kan kennis van de Texelse bouwhistorie en lokale gebruiken verwerkt worden in het ontwerp.

De Commissie Ruimtelijke Kwaliteit en gemeenteambtenaren spelen een centrale rol in de bewaking van de kwaliteit van eigentijdse ontwikkelingen en herbestemmingen. Hoe meer kennis er beschikbaar is over lokale bouwtradities en gebruiken, hoe beter ook de kwaliteit van nieuwe projecten getoetst kan worden op de vraag of ze passen in hun context en Texelse identiteit.

Bij de selectie van objecten of (archeologische) gebieden die als gemeentelijk monument worden beschermd, kunnen de karakteristieken van de kerngebieden als uitgangspunt dienen. Hoewel er ook bijzondere panden en monumenten buiten de kerngebieden zullen vallen, biedt de focus op kerngebieden handvatten om keuzes te maken en de Texelse geschiedenis in de toekomst sterker te verankeren, zorgvuldig te ontwikkelen en beter beleefbaar te maken. Behoud van cultureel erfgoed is een publiek belang (en een economisch belang), de instandhouding ervan is voor de gehele gemeenschap van waarde, daar dragen we allemaal aan bij.

Monumenteneigenaren, of dat nu particulieren, instellingen of ondernemers zijn, spelen daarbij een bijzondere rol, net als de talloze vrijwilligers die zich inzetten voor behoud van de Texelse kwaliteit.

Bij het selecteren van de kerngebieden is een vijftal criteria gehanteerd:

- het gebied vormt een illustratie van Texelse kernwaarden als rijkdom en afwisseling van cultuurlandschappen en landgebruiksvormen en de Texelse identiteit en draagt bij aan de betere beleving van die kernwaarden;
- het gebied draagt bij aan de geschiedenis van Texel; de gebieden tezamen vertellen dat verhaal in zijn geheel;
- binnen het gebied bestaat een duidelijke samenhang tussen landschap - structuren - objecten, waarmee integrale erfgoedzorg mogelijk wordt;
- het gebied heeft in zichzelf een historische gelaagdheid en
- het gebied biedt kansen voor behoud, ontwikkeling, verbetering en her- / of medegebruik.

De kaart, de uitwerking

De bijgevoegde kerngebiedenkaart is het uitgangspunt voor de verdere beschrijving van de kerngebieden. Op grond van de uitwerking worden beleidskeuzes gemaakt. De kaart dient ook als praatstuk, en op basis van de kaart kan beargumenteerd actie worden ondernomen, bijvoorbeeld om zaken te beschermen, zaken streng te handhaven of juist lossers te laten. Reeds beschermde monumenten worden eveneens op de kaart aangegeven. Voor de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit is de kaart van waarde om adviezen nog duidelijker te beargumenteren en om te gebruiken in de communicatie met bezoekers en ontwerpers.

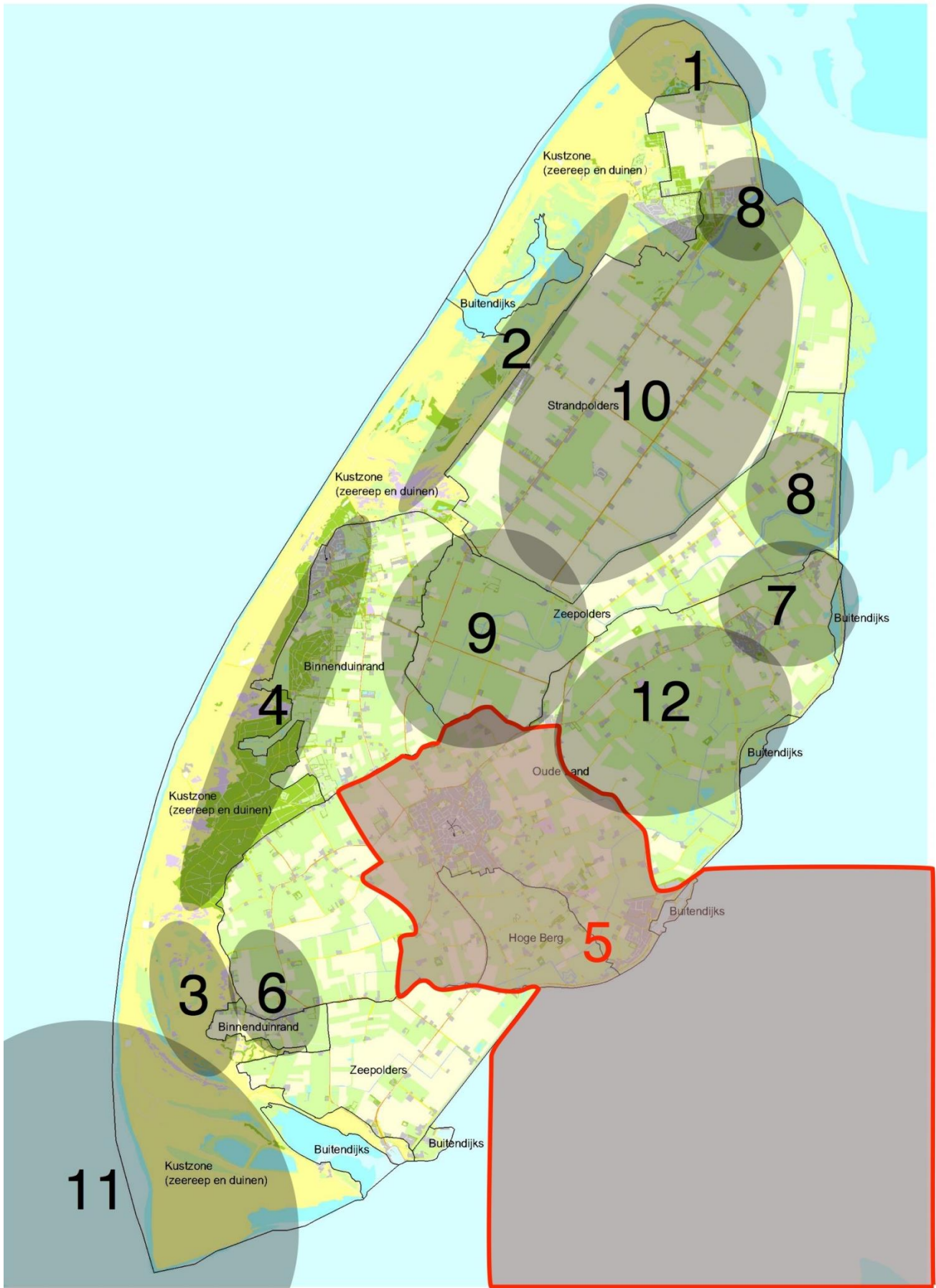
Het is geen statische kaart, hij kan in de loop der tijd worden aangescherpt, gespecificeerd en verder uitgewerkt als daar aanleiding toe is. De kaart vormt daarom een uitwerking op de erfgoednota.

Aan de kaart wordt een tijdsbalk gekoppeld, waarop de Texelse tijdslagen thematisch zijn aangegeven.

Thema's, tijdslagen en gebeurtenissen vormen gezamenlijk de geschiedenis en identiteit van Texel.

De volgende geschiedenisthema's zijn daarin opgenomen:

- Ontstaansgeschiedenis eiland
- Gouden Eeuw
- Agrarisch (landschap en natuur)
- Burgerlijke cultuur (dorpen)
- Oorlog WOII
- Toerisme

De gebieden

Zeereep

1. Vuurtoreng gebied en zandplaat Vlieland

Het gebied bestaat uit het voormalig eiland Eierland. Daarop staan de vuurtoren (1863-1864, herbouwd na oorlogsschade in 1948, rijksmonument) bunkers (Tobruk), de beëindiging van de Eierlandse Duinen (provinciaal aardkundig monument) recreatieterreintje NTKC, voormalige kampeerschuur, het gebouw van de reddingsbrigade, en een Teso-abri. Het gebied is toonbeeld van het eilandkarakter van Texel, en heeft een hoofdrol gespeeld in de Russenoorlog in 1945. Door de sedimentatie, aangroei zandplaat Vlieland, ligt inmiddels een deel binnen het grondgebied van Texel.

Duinen

2. Zanddijk

Door menselijk ingrijpen ontstane stuifdijk (1629) om De Koog en Eierland te verbinden. Dit is de grootste en meest opvallende van de vele stuifdijken die in het Texelse duingebied zijn aangelegd. De dijk vormt een opvallende, harde landschappelijke overgang van duinen naar strandpolder (medegebruik natuur en recreatie).

3. Bollekamer en Loodsmansduin

De Bollekamer in het duingebied westelijk van Den Hoorn omvat een groot aantal tijdslagen: de oude duinenrij is zonder menselijk ingrijpen ontstaan. Het hoogste duin daarvan, het Loodsmansduin, werd door loodsen als uitkijkpunt gebruikt om schepen te zien die hun diensten nodig hadden. Vanaf 1938 werd op het duin door het Nederlandse leger een commandopost gebouwd, die kort daarop deel ging uitmaken van de Atlantikwall. Het oostelijk deel van de Bollekamer maakt deel uit van de oude mientgronden, het natte duinheidegebied dat gemeenschappelijk werd gebruikt om schapen op te weiden.

Binnenduinrand

4. Mienten en bosaanleg: Alloo

Tot in de 2^e helft van de 19de eeuw lagen aan de binnenduinrand mientgronden. Deze gronden zijn naderhand grotendeels ontgonnen en in cultuur gebracht als landbouwgrondjes. In de periode rond 1900 is op een groot deel ervan bos aangeplant om de 'woeste gronden' te ontginnen tot agrarische grond en productiebos. Dit gebied laat een combinatie zien van mientgronden, landjes en bosaanplant, een voor Texel karakteristieke opeenvolging in landgebruik.

5. Het Oude Land en de Reede van Texel

Hoge Berg

De Hoge Berg maakt deel uit van de hoge Texelse keileembult (provinciaal aardkundig monument). Texel is ontstaan met de Hoge Berg als centrum, het enige gebied dat stabiel en onveranderlijk bleef, terwijl het landschap eromheen veranderde. Nog steeds knabbelt de zee aan het eiland, maar voegt op andere plekken juist zand toe. Het gebied kent vele tijdslagen en een divers landgebruik: prehistorische bewoning, en naderhand een voor Texel nu nog karakteristiek landschap voor de schapenhouderij met tuunwallen, drinkkolken en schapenboeten. Hier liggen ook de begraafplaats Hoge Berg en de Georgische begraafplaats Loladse.

Dubbele Ring van Den Burg

Den Burg is ontstaan als ringwalburg, tussen 650-750. De resten van de ronde burcht en de gracht en omwalling eromheen, kerk en nederzetting uit de vroege middeleeuwen zijn bewaard gebleven en aangewezen als archeologisch monument. In 1356 werd in Den Burg opnieuw een wal met gracht opgeworpen, die in het stratenplan nog duidelijk herkenbaar is. Ook na WOII is het dorp cirkelvormig uitgebreid.

Reede van Texel - Oudeschild

De Reede van Texel fungeerde tot begin 19de eeuw als beschutte anker- en overslagplaats voor de schepen en om bevoorraad te worden. Dat gebeurde vanuit Oudeschild als haven- en vissersplaatsje: daar, maar ook in Den Hoorn, woonden loodsen. In Oudeschild werd water ingenomen (ijzerhoudend water vanuit de Wezenputten via het Skilslootje en vlees (eenden uit de eendenkooien, schapen) uit het gebied rondom. Voor Texel ligt een enorm schepenkerkhof (maritieme archeologie). De Schans werd aangelegd om de Reede te verdedigen. (medegebruik recreatie, fiets- en wandelroutes)

Reede van Texel – Waddenzee

De wrakken in de Waddenzee vertegenwoordigen het rijke maritieme verleden van Nederland. Texel was het gebied waar deze schepen lagen te wachten om uit te varen. Er liggen schepen begraven in het gebied, het is niet bekend welke erfgoederen hier allemaal nog veilig liggen. Van een aantal wrakken is bekend dat ze worden bedreigd door erosie. De impact van MZI installaties en schelpenwinning is nadelig voor het behoud van scheepswrakken.

Oude Land

6. Den Hoorn, beschermd dorpsgezicht sinds 1968

Den Hoorn is gebouwd na 1398 tegen de flank van een keileembult. Het dorp kent daardoor een groot hoogteverschil (de Klif) en heeft een vorkstructuur van Herenstraat (aantal loodswoningen) en twee parallelstraten. Het kerkje ligt nu buiten het dorp omdat het dorp is gekrompen. De omliggende landerijen zijn bij het gebied als beschermd dorpsgezicht getrokken. Net buiten Den Hoorn, aan de Westerweg, nu bekend van het Torenhuis lag het dorp de Westen. Dit dorp is verdwenen, ondergronds zijn nog resten terug te vinden.

7. Dorpen in Oost: Oosterend, Oost en Zevenhuizen

Een deel van het centrum van Oosterend is een beschermd dorpsgezicht sinds 1968. Het dorp is ontstaan in de 11de eeuw op een keileem-opduiking, met de hoger gelegen Maartenskerk (1206) met kerkhof en leibomen in het midden en 17de-eeuwse huizen er omheen. Ook in Oost is van verre zicht op de kerk. In Zevenhuizen staan een aantal karakteristieke stolpen.

12. Terpenlandschap

Van het oude, weidse terpenlandschap aan de oostkant van Texel resteert nu nog een weids polderlandschap tussen Oudeschild en Oost, aan de westzijde begrensd door de hogere dekzanden langs de Oosterenderweg.

Grondboringen leverden de bevestiging voor deze vroeg- en laatmiddeleeuwse opgehoogde woonplaatsen waarop één of meerdere boerderijen stonden: oud kaartmateriaal en veldnamen bevestigden die informatie en ook in het veld zijn terpen nog herkenbaar, zoals de boerderijen Dijkzicht en Spijkdorp en daar vlakbij een stolpschuur aan de Nesweg (bron: W. Eelman, Boerenbouwkunst op Texel, blz. 7 en 8).

Tijdens de ruilverkaveling bleef dit oude polderlandschap aan de oostkant van Texel, tussen Oudeschild en Oosterend, in verband met zijn intrinsieke landschappelijke kwaliteiten en als contrast met het oude land en de westkant van Texel open. In dat lage, weidse gebied verschenen boomsingels op het erf rond de boerderijen. De toenmalige landschapsdeskundige Roel Benthem zag deze boerderijen met windsingels als eilanden in de open ruimte (bron: Rik de Visser, het landschap van de landinrichting, een halve eeuw Landschapsbouw, blz 50).

Zeepolders

8. Waddendijk met molen Het Noorden, gemalen en bijbehorende waterlopen

De Waddendijk met binnendijkse waterhuishouding is van groot belang voor het eilandkarakter, de strijd tegen het water en dus de identiteit van Texel. De Waddendijk is al een aantal keren versterkt; binnenkort zal dat (plaatselijk) weer gebeuren. Afvoeren van water naar de Waddenzee gebeurde met molens (molen Het Noorden met uitwateringscomplex, met afvoerkolken van drie polders, rijksmonument) en naderhand met behulp van gemalen (De Schans, Prins Hendrik gemaal, Dijkmanshuizen, gemaal bij Oost en bij Cocksdorp).

Aan de voet van de dijk zijn restanten van oude zeedijken te zien. De Roggesloot met bebouwing eraan is bij het gebied getrokken. Schapen op de groene Waddendijk is een typisch beeld voor Texel (medegebruik waterstaat).

9. Polder Waal en Burg

Texel, in de vorm die we nu kennen, is ontstaan door gebieden in te polderen. Polders en aandijkingen zijn daarom bepalend voor het Texelse landschap. De van oorsprong 16de-eeuwse polder Waal en Burg is daarvan een van de oudste. Een deel van de dijk bestaat uit de oude Texelse zeedijk, de eerste rechte zeedijk op Texel. Door een aantal doorbraken heeft de rest van de dijk een slingerend beloop gekregen, met walen (meertjes) aan de voet van de dijk. In de polder zijn de oude krekken nog zichtbaar. Sinds 2010 wordt gewerkt aan het inrichten van de polder als natuurgebied (medegebruik natuur en recreatie). Vanuit erfgoed gezien ligt de focus met name op de dijk, door de recente natuurontwikkeling krijgt het binnengebied een andere invulling.

Strandpolders

10. Eierland

Robuuste polder met gelijksoortige bebouwing. De polder heeft een strak patroon van weilanden, polderwegen en sloten en kan qua ruimtelijke ontwikkeling wel wat hebben, het patroon blijft herkenbaar. In de polder zijn grote boerderijtypen uit andere delen van Nederland terug te vinden, zoals het Zeeuwse model.

11. Zee, Buitendijks en Zee poldertjes

Razende bol en Hors

Een uitgestrekte zandplaat en een eiland voor Texel. De razende bol biedt ruimte aan vele bezoekers, vogels, zeehonden en bezoekers. Het is en blijft een dynamisch gebied, door eb en vloed, sterke stroming en stormen verandert het continue. Op de zandplaat de Hors ontwikkelen zich duintjes en aan de rand bij paal 9 schuurt de zee steeds meer strand en duinen van het eiland weg. De razende bol verschuift zich richting het Noorden en maakt het Molengat aan die kant juist ondieper. Misschien groeit de Razende bol uiteindelijk aan Texel vast.

Vloehakenlandschap

Hoornder Poldertjes (De Naal, Zouteland, Buitendijk, de Grie, De Kuil, Hoornder Nieuwland. Ze zijn grotendeels ontstaan door een repeterend proces van vloedhaken, verlanding en inpoldering dat zo kenmerkend is voor het ontstaan van het gebied ten zuiden van Den Hoorn en waarbij het Marsdiep voortdurend opschoof in zuidelijke richting. Door de aanleg van stuifdijken op de Hors zijn de Horsmeertjes ontstaan evenals de Kreeftepolder. Zoals gezegd, het proces van duinvorming gaat nog steeds door.

De eerste vloedhaak ligt 1 km ten zuiden van Den Hoorn en loopt, zoals alle vloedhaken, van west naar oost. Op deze aangestoven duinrichel liggen de Rommelweel (oudste dijkdoorbraak van het hele gebied), Oude Hoorn (vroegere nederzetting ten zuiden van Den Hoorn) en de Havensluis (vroeger haventje van Den Hoorn).

Op de tweede vloedhaak vormde zich een duinrichel welke de noordkant van de Mokbaai begrenste. Het meest markante duin daarop was Neeltjesnol, van waaraf de komende en gaande schepen konden worden verwelkomd respectievelijk uitgezwaaid.

De derde vloedhaak is grotendeels kunstmatig tot stand gekomen. Deze stuifdijk diende als barrière om het stuivend zand op te vangen dat anders in de Mokbaai terecht zou komen. De Mokbaai is een restant van de vroegere doorvaart Waddenzee/Noordzee en was in het verleden ankerplaats voor schepen van onder meer de VOC. Totdat de baai door overstuiving te ondiep werd.

De MOK zelf ligt op de derde vloedhaak en was oorspronkelijk het vliegekamp voor watervliegtuigen van de marine. In WOII bezet door de Duitsers. In de Russenoorlog aanvoerhaven voor versterkingen van de Duitsers. Ter plaatse zijn toen een aantal Texelaars gefusilleerd. Voor hen is er een herdenkingsmonument opgericht. Ook vele Georgische opstandelingen vonden er de dood voor het vuurpeloton.

Gevolgen van de aanwijzing van Kerngebieden

De concrete aanwijzing tot kerngebied heeft voor een gebied tot gevolg dat:

- van het kerngebied een Cultuurhistorische Verkenning wordt gemaakt;
- de hierin beschreven waarden van het gebied worden opgenomen in het Omgevingsplan. Met deze waarden wordt rekening gehouden bij ruimtelijke planvorming en binnen de welstandsnota. Erfgoed krijgt bij afweging een hoge prioriteit;
- bij de selectie van nieuwe gemeentelijke monumenten de betekenis binnen het kerngebied een belangrijk criterium vormt;
- de betrokken afdelingen binnen de gemeente met bijzondere aandacht de ontwikkelingen binnen het kerngebied volgen.

Beschermde dorpsgezichten

Bij de kerngebieden worden nadrukkelijk ook de beide van rijkswege al beschermde dorpsgezichten opgenomen: Oosterend en Den Hoorn. De van oudsher al gebiedsgewijze benadering van de beschermde gezichten sluit naadloos aan bij de inzet van het nieuwe Texelse Erfgoedbeleid. Het belang van beide gebieden is op rijksniveau al vastgelegd in toelichting en begrenzing van het gezicht, en voor beide geldt al een beschermend bestemmingsplan. Wel zouden de toelichting en de begrenzing (die voor beide gebieden dateren uit 1968) voor gemeentelijk beleid moeten worden geactualiseerd, aangezien het eiland zich sinds 1968 behoorlijk heeft ontwikkeld. Om beide beschermde dorpsgezichten bevindt zich bovendien een eveneens historisch relevant landelijk gebied. Door het gedeelte welstandsvrije regime in de kerngebieden aan te passen naar een welstand plichtig regime wordt met de ontwikkelingen in het gebied meer ingezet op ontwerp kwaliteit. Plannen worden voorgelegd aan de CRK.

Samenvattend schema

Texel is de Reede

Trots op erfgoed zorgt voor behoud en ontwikkeling voor de toekomst.

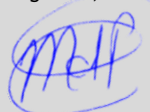
Op Texel heeft elke vierkante meter een verhaal, die kwaliteit koestert de gemeenschap: het is iets om trots op te zijn. Erfgoed verbindt mensen aan een plek en aan elkaar. Erfgoed als inspiratiebron bij nieuwe ontwikkelingen. Het culturele erfgoed van de Reede van Texel biedt verdieping en economische potentie. Nationaal en internationaal is Texel de plek waar de rijkdom van wereldwijde maritieme verleden van Gouden Eeuw wordt geëxposeerd.

A Ontwikkelen Texels eigen	B Behouden, zorg en opvang erfgoed in de context	C Beleven en bewustwording, erfgoed als inspiratie
<p>1 Erfgoed als inspiratie voor de versterking van Texelse identiteit en imago.</p> <p>2 Borging van cultuurhistorie in de ruimtelijke ordening. Actie 1: Cultuurhistorische verkenning kerngebieden opstellen.</p> <p>3 Herbestemming van monumentale gebouwen voor instandhouding voor de toekomst. Actie 2: Begeleiden eigenaren van erfgoed.</p> <p>4 Voortzetten en interpreteren van lokale bouwtradities en gebruiken naar eigentijdse toepassingen. Actie 3: Inventariseren Texelse kenmerken bij monumenten. Actie 4: Onderzoek naar Texelse bouwtraditie voor de toekomst. 'Zo bouwt Texel.'</p>	<p>5 Behouden en versterken diversiteit van Texelse monumenten in hun karakteristieke landschappelijke of bebouwde context Actie 5: Opstellen en uitvoeren aanwijzingsprogramma. Actie 6: Aanpassen subsidieregeling gemeentelijke monumenten. Actie 7: Stichting dorpsherstel en de Lieuw uitnodigen contact eigenaren monumenten te onderhouden. Actie 8: Onderzoek naar andere financieringsmogelijkheden voor behoud erfgoed. Actie 9: Opstellen onderhouds- en restauratierichtlijn monumenten. Actie 10: Instandhouding gemeentelijke monumenten vastleggen in verordening. Actie 10a: Onderzoek doen naar behoud en versterken mobiel erfgoed</p> <p>6 Beschermen archeologische vindplaatsen op land en onder water. Actie 11: Opstellen archeologische waardenkaart Waddenzee en maritiem archeologiebeleid. Actie 12: Opbouwen en actueel houden van een inventarisatiekaart en database van de Texelse waterbodem. Actie 13: Selectie/de-selectie gemeentelijke vindplaatsen/wrakken en het opstellen instandhoudingsplan gemeentelijke vindplaatsen. Actie 14: Onderzoek naar mogelijkheid tot het opzetten van een gemeentelijk transitie-depot. Actie 15: Voor uitvoering taak archeologie aansluiten bij archeologische dienst West-Friesland.</p>	<p>7 Texel op de kaart als erfgoedrijk eiland. Actie 16: Marketing; Texel op de kaart als erfgoedrijk eiland met hoogtepunt 'Reede van Texel'.</p> <p>8 Kennis van de bijzondere diversiteit van het erfgoed bij bewoners vergroten. Actie 17: Informatiepagina over erfgoed opbouwen met Stichting Dorpsherstel Texel. Actie 18: Mede organiseren tweejaarlijks erfgoedplatform. Actie 19: Actualiseren lesmateriaal Erfgoedprogramma scholieren. Actie 20: Lokale media berichten over geschiedenis van Texel. Actie 21: Aandacht genereren voor archeologiedagen.</p> <p>9 Zichtbaar maken en/of houden van erfgoedsporen in het landschap. Actie 22: Onderzoeken of en hoe Brakenstein als bezoekerscentrum kan functioneren. Actie 23: Onderzoek mogelijke restauratie en expositie 'Witte Portaal'. Actie 24: Onderzoeken of en hoe barakken op de Schans te herbouwen. Actie 25: Opstellen bouwhistorisch onderzoek.</p>

Ondertekening

Vastgesteld in de openbare raadsvergadering van 19-07-2017,

De griffier,

De voorzitter,

Bijlage 1. Uitvoering: Instrumenten en activiteiten

Onderdeel A Ontwikkelen Texels eigen

Van object naar gebied: Cultuurhistorie in het ruimtelijk beleid - Ontwikkelingen

Sinds 2012 is er een nieuwe regeling voor erfgoed en cultuurhistorische waarden toegevoegd aan het Besluit Ruimtelijke Ordening (BRO, in de bijlage is een meer uitgebreide toelichting op bestaand beleid van rijk, provincie en gemeente opgenomen). In het BRO is bepaald dat in de toelichting van bestemmingsplannen tenminste aan de orde moet komen hoe 'met de in het gebied aanwezige cultuurhistorische waarden en in de grond aanwezige of te verwachten monumenten rekening is gehouden'. Na 2018 gebeurt dat via het Omgevingsplan. **Het is dus zaak om als gemeente de cultuurhistorische waarden op een overzichtelijke manier helder in beeld hebben en te presenteren.**

A.1 Erfgoed als inspiratie voor de versterking van Texelse identiteit en imago

A.2 Borging van cultuurhistorie in de ruimtelijke ordening

Erfgoed in bepaalde gebieden wordt door grootschalige ontwikkelingen bedreigd. Dit vraagt om bescherming die wordt vastgelegd in het omgevingsplan en in de welstandskaat. In ons erfgoed is het verleden af te lezen. Je kijkt terug in de tijd. Gebouwen of gebruiken die ontstonden, hadden een reden. Cultuurhistorie gaat daarover en vindt zijn realiteit in het ruimtelijk beleid. Het gaat over tastbare archeologische, bouwkundige en historisch-geografische resten uit het verleden. Ook de verhalende geschiedenis ervan. Verhalen verbinden en geven de mens een plek waar die zich thuis voelt.

> Actie 1: Cultuurhistorische verkenning kerngebieden opstellen.

Door een Cultuurhistorische Verkenning op te stellen, worden de waarden van een gebied in beeld gebracht. Dit legt de basis voor de realisatie van de in het eerste hoofdstuk genoemde doelen: behouden, ontwikkelen en beleven.

• Doel Cultuurhistorische verkenning

- Een Cultuurhistorische Verkenning maakt nieuwe kennis beschikbaar en bundelt bestaande informatie, het is een document op basis waarvan cultuurhistorische waarden in ruimtelijk beleid kunnen worden verankerd. Dat wil zeggen: cultuurhistorie wordt dan meer integraal en vanzelfsprekend onderdeel van de structuurvisie (Omgevingsvisie), het bestemmingsplan (Omgevingsplan) en de welstandsnota (Nota Ruimtelijke Kwaliteit);
- Een Cultuurhistorische Verkenning levert een 'totaalplaatje' van een gebied. Daarbij gaat het niet alleen om al beschermde (archeologische) monumenten, maar ook om bijvoorbeeld niet-beschermde landschappelijke structuren en allerlei objecten die het verleden levend houden maar niet als monument zijn aangewezen;
- Met een Cultuurhistorische Verkenning wordt het mogelijk cultuurhistorische waarden in een vroeg stadium te herkennen, te erkennen en mee te wegen bij ruimtelijke planvorming. Ook biedt het concrete aanknopingspunten en historische referenties voor nieuwe ontwikkelingen;
- Een Cultuurhistorische Verkenning biedt een aanleiding om binnen het gebied gemeentelijke monumenten aan te wijzen;
- Een Cultuurhistorische Verkenning kan ingezet worden voor communicatie naar burgers en bezoekers, omdat de informatie die het ontsluit voor heel veel mensen interessant kan zijn. Het geeft cultuurhistorie een bredere bekendheid, kweekt waardering voor de waarde van het bestaande (trots eigenaarschap) en maakt erfgoed weer beter beleefbaar.

In het nieuwe erfgoedbeleid vormt de nieuwe kerngebiedenkaart de basis. De hierop aangegeven gebieden worden elk in een Cultuurhistorische Verkenning verder onderzocht. Hiertoe wordt de samenwerking gezocht met andere partijen, zoals historische verenigingen.

Wordt het resultaat verwerkt in de Omgevingsvisie en het Omgevingsplan - dan wordt erfgoed daadwerkelijk onderdeel van ruimtelijke processen. Deze hebben impact op de om te vormen Welstandsnota. Zo kunnen de kerngebieden een dubbelbestemming cultuurhistorie krijgen of als bijzonder gebied worden aangemerkt in de Welstandsnota en zijn opvolger in de Omgevingswet.

Op die manier wordt erfgoed ingezet door het verzamelen van kennis, analyse en afweging voorafgaand aan planvorming. Het vormt de inspiratie bij nieuwe plannen, in plaats helemaal aan het eind een 'hindermacht' te vormen. De verkenningen zijn in beweging, nieuwe inzichten dienen zich aan. Noodzaak is om deze actueel te houden met tussentijds aanvullen en verbeteren.

Inhoud Cultuurhistorische verkenning

In de Cultuurhistorische Verkenningen komen in elk geval de volgende onderwerpen aan de orde:

- de ruimtelijke ontwikkeling van het gebied (ontwikkelingsgeschiedenis met kaarten en historische foto's, ook te gebruiken als basis bij communicatie);
- bewoning en gebruik van het gebied door de tijd heen;
- huidig ruimtelijk karakter, incl. archeologische vindplaatsen;
- waardering, bestaande uit archeologische waarden, (cultuur) historische-, stedenbouwkundige-, architectuurhistorische- waarden, gaafheid, herkenbaarheid);
- nadere typering van de te beschermen waarden. Om welke ruimtelijke zaken gaat het precies en via welk instrumentarium zijn die te borgen? Welke zijn uniek, welke versterken elkaar, welke zijn van belang voor de identiteit van het gebied? En waar moeten keuzes worden gemaakt?
- Architectuur voor de toekomst, toepassing van de Texelprincipes.

Beschrijving per kerngebied

- Historie beschrijven die in het landschap is terug te lezen met duiding wat het belang van die geschiedenis is. Bijvoorbeeld: De Skilsloot is aan het begin van de 17e eeuw aangelegd om water vanaf Hoge Berg in vaten te vervoeren naar Oudeschild, Reede van Texel. Dit is een mooi voorbeeld hoe geschiedenis in het landschap afleesbaar is. De causaliteit is daarbij interessant, oorzaak en gevolg. Geschiedenis vormt landschap en objecten. Hier zit al een waarde stellende verdeling in.
- Het gebruik van historische kaarten van kritische momenten (nader te bepalen): hoe het eiland gevormd is, welke structuren er zijn ontstaan (aparte lagen die aan en uit kunnen) en belangrijke objecten.
- Analyse: welke opvallende objecten zijn er? Welke zijn aangewezen als monument (rijks of gemeentelijk)? Wat is de relatie tussen (landschappelijke) structuren, gebouwen, objecten en geschiedenis in het landschap?
- Hoe ga je hiermee om?
- Voorstel tot aanwijzing (groene) objecten / complexen.
- Voorstel voor verwerking in de welstandkaart: voorgesteld kan worden om meer gebieden weer onder welstandsregime te brengen omdat erfgoed daarmee voor de toekomst beter beschermd is.

Hoe opstellen Cultuurhistorische verkenning

- Bestaande inventarisaties zoals de Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie van de Provincie Noord-Holland als basis gebruiken en aanvullen.
- Volgorde van opstellen van de Cultuurhistorische Verkenningen: beginnen met het meest urgente en meest 'rijke' gebied, de Hoge Berg. Hierover zal weinig discussie zijn. Daarna de Reede van Texel en vervolgens de van rijksweg beschermde gezichten Den Hoorn en Oosterend met omliggend gebied.
- Beschermde dorpsgezichten hebben al een toelichting beschikbaar (1968). Actualiseren en zo nodig aan te vullen.
- Kennis uit de Archeologische Beleidskaart (2013) verwerken in de Cultuurhistorische Verkenningen.
- De gebiedsverkenningen worden als één grote Cultuurhistorische Verkenning gepubliceerd.
- De Cultuurhistorische Verkenningen worden digitaal gepubliceerd en zijn verder bruikbaar voor andere doeleinden in de communicatie over erfgoed van Texel.

A.3 Herbestemming van monumentale gebouwen voor instandhouding voor de toekomst.

Soms verliezen monumentale gebouwen het gebruik waarvoor ze zijn gebouwd. Deze vrijkomende gebouwen vragen om nieuwe gebruiksvormen, zodat ze in stand gehouden kunnen worden. Daarvoor is maatwerk nodig. In het rapport 'Naar een toekomstbestendige invulling van vrijkomend maatschappelijk vastgoed' is een overzicht van panden die nu of in de toekomst met hun huidige functie moeilijk in stand gehouden kunnen worden.

> Actie 2: Begeleiden eigenaren van erfgoed.

Dit vraagt naar actieve eigenaren en bestuurders om deze panden een bestaansrecht te handhaven. Deze panden zijn gevoelig voor ingrijpende aanpassingen. In overleg met de erfgoedambtenaar en de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit zijn aanpassingen aan monumenten in heel veel gevallen goed mogelijk mits zorgvuldig, gewetensvol ontwerp en respect voor en kennis van de monumentale waarden het uitgangspunt vormen.

A.4 Voortzetten en interpreteren van lokale bouwtradities en gebruiken naar eigentijdse toepassingen.

Hoewel er niet een typische bouwtraditie voor Texel lijkt te gelden, is wel een aantal gebruiken typerend. De bouwwijze op Texel is veelal sober en doelmatig en materialen die voorhanden zijn worden hergebruikt. Daarnaast staat men open voor ideeën van de 'overkant'.

> Actie 3: Inventariseren Texelse kenmerken bij monumenten.

De kennis die de gemeente bezit en voortkomt uit de Cultuurhistorische Verkenningen en het aanwijzingsprogramma is erop gericht inventariserend vast te leggen wat de Texelse kenmerken zijn van monumenten. De gemeente doet deze kennis op via derden over lokale bouwtradities, constructiemethodes, gebruiken, materialen en landschappen, dit wordt verwerkt in een publicatie met voorbeelden.

> Actie 4: Onderzoek naar Texelse bouwtraditie voor de toekomst. 'Zo bouwt Texel.'

In nieuwbouw kunnen Texelse (bouw)ontwikkelingen worden gesignaleerd. Voorbeelden en adviezen met als werktitel 'Zo bouwt Texel' inspireert aannemers, ontwikkelaars en architecten voor nieuw te ontwikkelen projecten. De kenmerkende Texelse manier van bouwen in het landschap, en dit op een eigentijdse of traditionele wijze wordt verder ontwikkeld. Nieuwe ontwikkelingen kunnen daarmee worden vormgegeven op een manier die past bij de cultuurhistorische waarden van het eiland. Hiermee wordt concreet invulling gegeven aan sommige van de Texelse Kernwaarden en de Texel Principes en aan de doelen: behouden, ontwikkelen en beleven. Hierbij is het nodig op te merken dat dit document aangevuld kan worden met nieuwe voorbeelden.

Onderdeel B Behouden, Erfgoed in het landschap

B.5 Behouden en versterken diversiteit van Texelse monumenten in hun karakteristieke landschappelijke of bebouwde context.

De gemeente heeft de mogelijkheid om objecten aan te wijzen als gemeentelijk monument. Door een aanwijzingsbeleid te maken en onderhoud te stimuleren (met subsidies) houden we deze objecten in stand. De lijst geeft inzicht in rijke verscheidenheid van de historie van Texel.

- **Gemeentelijke monumentenlijst- Aanwijzingsstrategie**

De gemeentelijke monumentenlijst is voor het gemeentelijk erfgoedbeleid van groot belang omdat het laat zien wat de gemeente belangrijk vindt en waar de accenten liggen.

Texel heeft 105 gebouwen en objecten die zijn aangewezen als gemeentelijk monument (begin 2017). Daarbij gaat het om (stolp)boerderijen, schapenboeten, woonhuizen, enkele openbare gebouwen en kerken, de Wezenputten, een zeebaken, en een grafheuvelzerk. Texel heeft 201 inschrijvingen in het Rijksmonumentenregister.

Naar aanleiding van de Texelse Nota Monumentenbeleid 2009 is de gemeentelijke monumentenlijst gaandeweg aangevuld; de lijst blijft in bewerking. In dat kader is in 2014 een inventarisatie gemaakt van stolpboerderijen en schapenboeten die in aanmerking kunnen komen voor een gemeentelijke monumentenstatus.

- > **Actie 5: Opstellen en uitvoeren aanwijzingsprogramma.**

Voor verdere aanvulling van de gemeentelijke monumentenlijst wordt een aanwijzingsprogramma opgesteld, in samenspraak met de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit en lokale organisaties en instellingen (Stichting Kernwaarden Texel, De Lieuw, Stichting Dorpsherstel, Kaap Skil, Cultuurhistorisch museum, Luchtvaart en Oorlogsmuseum Texel), dat als richtinggevend kader kan dienen. De cultuurhistorische verkenningen geven inzicht op de witte vlekken van objecten die aangewezen zouden moeten worden voor het vertellen van het verhaal binnen deze verkenningen. Op die manier kunnen ad-hoc aanwijzingen worden voorkomen.

De gemeentelijke monumenten maken deel uit van de geschiedenis en vertellen het verhaal binnen de kerngebieden. Het aanwijzingsprogramma heeft tot doel objecten aan te wijzen die nog onvoldoende aan bod zijn gekomen binnen de Texelse geschiedenisthema's:

- Ontstaansgeschiedenis eiland;
- Gouden Eeuw, waaronder ook de maritieme objecten in de zeebodem;
- Agrarisch (landschap en natuur);
- Burgerlijke cultuur (dorpen);
- Oorlog WOII;
- Toerisme.

Daarnaast wordt onderzocht of er een lichte vorm van aanwijzing toegepast kan worden. Waarbij behoud van object van belang is. Dan gaat het om de hoofdvorm, kleur en materiaal gebruik. Is het aanwijzingsprogramma eenmaal vastgesteld, dan kan een inventarisatie worden gemaakt van potentiële gemeentelijke monumenten die voor aanwijzing in aanmerking komen. Volgens de Monumentenverordening van Texel kunnen 'zaken' worden aangewezen als gemeentelijk monument. Dus niet alleen gebouwen of andere objecten, maar ook gebieden, structuren of landschaps- of groenelementen.

Voor het aanwijzen van gemeentelijke monumenten gelden de volgende criteria (die worden opgenomen in de redengevende omschrijving):

- het aanwijzen van gemeentelijke monumenten in de kerngebieden krijgt prioriteit;
- de 'zaak' is van belang voor de eigenheid en de historie van het betreffende gebied (cultuurhistorische waarde) een korte beschrijving van het object wordt opgenomen in de historische verkenning van het gebied;
- de (functionele) samenhang met de omgeving is aanwezig of herkenbaar (situationele en ensemblewaarde);
- het gebouw of ensemble heeft een bijzondere of kenmerkende architectuur of techniek, of heeft bijzondere esthetische kwaliteit (architectuur- of bouwhistorische waarde);
- het potentiële monument is gaaf en/of zeldzaam (gaafheid en zeldzaamheid);
- er zijn goede kansen voor behoud, verbetering, herbestemming of medegebruik.

(De vergelijkbare waarderingscriteria van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed voor bouwkunst, <http://cultureelerfgoed.nl/dossiers/waarderen-van-cultureel-erfgoed/waarderingscriteria>)

Het blijft mogelijk om uitzonderlijke potentiële monumenten ook buiten de kerngebieden aan te wijzen, bijvoorbeeld bij architectonisch belangrijke gebouwen. Bepaalde gebouwtypen zijn zo karakteristiek voor Texel dat ze indien mogelijk allemaal beschermd worden op hoofdvorm, kleur en materiaalgebruik: schapenboeten en stolpen. Nadere uitwerking in de welstandsnota en/of aanwijzingsprogramma gemeentelijke monumenten. De gemeente plaatst een object op de monumentenlijst bij voorkeur in overleg met de eigenaar.

Voor de lijst komen in de eerste plaats in aanmerking 'zaken' die Texel eigen zijn en die het verhaal van de ontwikkelingsgeschiedenis vertellen, bijvoorbeeld:

- het visserij- loods- en handelsverleden van Oudeschild (bv. houten schuren);
- recreatie (bv. badhotels of recreatiehuisjes);
- nog niet monumentale schapenboeten (hiervoor van tevoren duidelijke criteria opnemen bv. zichtbaarheid vanaf openbare weg. Ook aandacht voor boeten in de dorpskern);
- militaire objecten en structuren (WOII en daarvoor);
- waterstaat (Molen Het Noorden is al rijksmonument, geldt niet voor gemalen en waterlopen langs de Waddendijk);
- restanten van voormalige duinlandbouw en de Mient, mient-boerderijtjes, duinakkertjes, grenspalen duinlandbouw;
- wederopbouw (boerderijen Eierland, woonhuizen, bv. bij de Vuurtoren bij Russenoorlog);
- bouwboerderijen in de Eierlandse polder (in samenhang met landschapstype) boerderijtypes uit Zuid-Holland, Groningen of Zeeland, met bijbehorende naam. Sommige hebben nog een oud bakhuis van de voorganger op het erf;
- begraafplaatsen (Hoge Berg, Georgische begraafplaats);
- historische dijken, die het verhaal van het ontstaan van het Texelse land vertellen. Zij vormen ook markante overgangen van het ene landschapstype naar het andere;
- groene monumenten (eendenkooien, bijzondere solitaire bomen, monumentale erfbeplanting of hakhoutbosjes);
- stolpboerderijen en stolpschuren;
- panden in Den Burg met voor Texel bijzondere architectuur (bijvoorbeeld het Polderhuis, en het dubbele woonhuis aan de Warmoesstraat);
- bijzondere architectuur voor Texel, zoals het Reddingboothuis richting de vuurtoren;
- Kerk De Waal, bijzondere architectuur voor Texel;
- objecten die eerder op een voorselectielijst gestaan hebben opnieuw bekijken

- **Subsidieregeling**

In 2016 was er € 28.507,00 beschikbaar voor onderhoud aan schapenboeten, € 20.243 voor restauratie aan schapenboeten, € 20.243 voor onderhoud en restauratie andere gemeentelijke monumenten. Vergelijking met andere gemeenten laat zien dat Texel wat betreft budget voor erfgoed in de middenmoot zit. De regeling voor onderhoud aan schapenboeten blijft ongewijzigd.

> **Actie 6: Aanpassen subsidieregeling gemeentelijke monumenten.**

Met het geven van een financiële bijdrage laat de gemeente zien dat gemeentelijke monumenten haar ter harte te gaan. Erkenning van de intrinsieke waarde van monumenten en de bijdrage die zij leveren aan het landschap van Texel. Het levert een bijdrage aan het toeristisch product en heeft daarmee een economische waarde. Het accent van de subsidieregeling wordt verlegd van restauratie naar het stimuleren van onderhoud. Want wanneer na een restauratie een gebouw niet goed wordt onderhouden zal opnieuw geld voor restauratie nodig zijn. Op die manier worden restauratieachterstanden voorkomen en blijft de bouwtechnische staat van de monumenten op orde. Hiervoor heeft de gemeente Texel een aantal regelingen. Die zullen gelden voor nieuw aan te wijzen gemeentelijke monumenten in de kerngebieden, maar gelden uiteraard ook voor de 105 al aangewezen gemeentelijke monumenten.

Onderhoud van monumenten is vaak duurder dan van andere panden. Er worden hogere eisen gesteld aan de kwaliteit van de werkzaamheden en materialen en er moet soms specialistische kennis worden ingeschakeld. De gemeente komt de monumenteneigenaar tegemoet in deze extra kosten. Via een onderhoudssubsidie voor gemeentelijke monumenten wordt goed onderhoud gewaardeerd, gestimuleerd en beloond. Het gaat daarbij om extra kosten ten opzichte van normaal onderhoud, bijvoorbeeld voor sierelementen als windveren en makelaars in geveltoppen. Voor de berekening van de subsidiabele kosten gebruikt de gemeente de leidraad van de Rijksdienst voor het Cultureel erfgoed, de meest objectieve maatstaf in Nederland.

Schapenboeten zijn karakteristiek voor Texel. Ze zijn niet alleen geliefd bij bezoekers, maar ook bij Texelaars zelf. In de 'Smaaktest' van Planet Texel steekt de schapenboet met cijfer 9 met kop en schouder boven andere referentiebeelden uit. Er is de gemeente dus veel aan gelegen om de schapenboeten goed te onderhouden en voor het nageslacht te bewaren. De bestaande onderhoudsregeling voor monumentale schapenboeten werkt en wordt daarom de komende jaren voortgezet.

Er geldt ook een onderhoudsregeling voor de tuunwallen op Texel vanuit landschap en natuurbehoud. Naast landschappelijke en natuurlijke objecten zijn de tuunwallen van wezenlijk belang voor het erfgoed en het cultuurhistorisch verhaal van Texel. Ze dragen in grote mate bij aan de Texelse Kernwaarden. Ook deze regeling is voor Texel van groot belang. De bestaande Regeling Aanwijzing Landschapselementen en Regeling Onderhoud Landschapselementen (RAL- en ROL regeling) wordt betaald vanuit het Waddenfonds en wordt uitgevoerd door De Lieuw. De regeling is met name gericht op onderhoud en beheer van tuunwallen en kolken. Aan eigenaren of beheerders wordt geld beschikbaar gesteld voor dit onderhoud, vanwege de natuurwaarde. Uiteraard is de regeling ook vanuit Texels erfgoed gezien van belang. De beheersvergoeding wordt jaarlijks uitbetaald, mits de beheersmaatregelen voldoende zijn uitgevoerd. De beheersmaatregelen komen in een overeenkomst tussen De Lieuw en de eigenaar/pachter/huurder. Ze zijn zes jaar geldig. Indien voldoende budget is, worden de overeenkomsten weer zes jaar verlengd (voor meer informatie: <http://www.delieuw.nl/natuur-en-landschapsbeheer/rol-ral-regeling.html>).

Een vergelijkbaar artikel over instandhouding wordt waarschijnlijk opgenomen in de Omgevingswet. Wanneer de Omgevingswet in werking treedt neemt deze de rol van het artikel in de Erfgoedwet over.

> Actie 7: Stichting dorpsherstel en de Lieuw uitnodigen contact eigenaren monumenten te onderhouden.

Deze actie wordt o.a. nagestreefd door informatieverstrekking, aanspreken van eigenaren, lezingen organiseren, nieuwsbrieven voor eigenaren, enz.

Naast regelingen moeten eigenaren die geen onderhoud aan hun object te plegen in een vroegtijdig stadium aangesproken worden. Stichting Dorpsherstel en De Lieuw heeft hierin een actieve rol. Zij staan dichterbij de eigenaren van bijvoorbeeld agrarische panden. Als de eigenaar alsnog geen onderhoud pleegt en ernstige schade dreigt voor het object dan wordt er een handhavingstraject gestart.

> Actie 8: Onderzoek naar andere financieringsmogelijkheden voor behoud erfgoed.

Behoud van erfgoed is kostbaar en in het belang van eigenaar, maar ook voor de omgeving. De gemeentelijke bijdrage dekt een deel van de kosten van investeringen door eigenaren. Om kosten te spreiden is het waardevol te onderzoeken of andere financieringsmogelijkheden kunnen bijdragen aan de instandhouding van erfgoed. Denk hierbij aan sponsorachtige constructies door commerciële partijen of crowdfunding door groepen bezoekers of bewoners van Texel. Verder wordt ingezet op het verwerven van fondsen door de inzet van professionele fondsenwervers. De huidige subsidiemogelijkheden van de gemeente zijn alleen beschikbaar voor gemeentelijke monumenten. In dit onderzoek naar andere financieringsmogelijkheden worden nadrukkelijk ook de Rijksmonumenten betrokken.

- **Omgang met de gemeentelijke monumenten**

De gemeente gaat toekomstgericht met de gemeentelijke monumenten om.

Het is niet de bedoeling de huidige situatie van ieder object te bevriezen, maar er voor te zorgen dat de geschiedenis voor komende generaties afleesbaar blijft en het monument toekomstbestendig te laten zijn. Daarom is als criterium opgenomen dat er een positief behoudsperspectief moet zijn, dus dat het potentiële monument in redelijke staat moet verkeren.

Het bevorderen van trots eigenaarschap is een belangrijk aspect bij de omgang met monumenten.

Het publiek belang is de afleesbaarheid van monumentale waarden die het Texelse verhaal illustreren; het private belang is functionaliteit en de economische waarde, maar óók de bijzondere schoonheid, ouderdom, historische of landschappelijke waarde van het monument. Een monument is het meest gebaat bij een eigenaar die trots is op zijn / haar monument. De gemeente Texel draagt daar graag aan bij met kennis en een financiële ondersteuning bij restauratie.

- **Commissie Ruimtelijke Kwaliteit Texel**

In 2014 besloot de Gemeenteraad tot samenvoeging van de al bestaande Monumentencommissie en de Welstandscommissie tot de *Commissie Ruimtelijke Kwaliteit*. Het mandaat van deze commissie werd uitgebreid met Ruimtelijke kwaliteit. Deze commissie adviseert niet alleen over vergunning-plichtige, welstand-plichtige bouwwerken en monumenten, maar toetst ook bijzondere projecten, buitenplanse en uitgebreide procedures, beeldkwaliteitsplannen en beleid. Daarmee behoort de gemeente Texel tot de voorhoede van gemeenten die inspelen op nieuwe inzichten ten aanzien van ruimtelijke kwaliteit, de Omgevingswet en de Erfgoedwet.

De commissie adviseert niet alleen objectgericht, maar loopt met het taakveld ruimtelijke kwaliteit al vooruit op het gebiedsgerichte erfgoedbeleid. Deze benadering komt in de adviezen van de Commissie tot uiting. De Commissie wordt nauw betrokken bij de uitvoering van het beleid. Zij zal vaker in een (zeer) vroeg stadium over plannen adviseren. De commissie heeft een inloop spreekuur voor burgers. Zij kunnen dan vrijblijvend en kosteloos advies vragen bij de commissie.

> Actie 2.1: Begeleiden eigenaren van erfgoed.

De gemeente zal veel meer dan tot nog toe een begeleidende rol gaan spelen bij vergunningaanvragen voor wijziging van (gemeentelijke) monumenten. De erfgoedambtenaar fungeert in samenwerking met bijvoorbeeld de stichting DorpsHerstel en stichting de Lieuw als eerste loket voor vragen en advies.

- **Meer preventie, minder restauratie**

De gemeente Texel verlegt het accent van restauratie van gemeentelijke monumenten naar onderhoud ervan. Dit draagt bij aan de invulling van de in het eerste hoofdstuk genoemde doelen: behouden, ontwikkelen en beleven. De kennis van de bouwtechnische zaken en materiaaltoepassingen die bij goed onderhoud en restauraties nodig is, kan ook ingezet worden bij nieuwe ontwikkelingen en draagt ook bij aan het zichtbaar maken van sporen van de nationale en lokale geschiedenis.

> Actie 9: Opstellen onderhouds- en restauratierichtlijn monumenten.

Een publicatie van richtlijnen voor onderhoud en restauratie van monumenten biedt bewoners, aannemers en (restauratie-) architecten duidelijkheid. Amsterdam heeft een dergelijke richtlijn opgesteld, het programma van Eisen kwaliteit Monumenten (PvEM), dat voor een groot deel van de restauraties als leidraad kan dienen.

> Actie 10: Instandhouding gemeentelijke monumenten vastleggen in verordening.

In de erfgoedwet is de instandhoudingsplicht van rijksmonumenten expliciet opgenomen. Voor gemeentelijke monumenten nemen we dit op in de gemeentelijke verordening.

B.6 Beschermen archeologische vindplaatsen op land en onder water.

Nieuw archeologisch beleid voor de Waddenzee anticipeert op verzanding en erosie van de Waddenzee en geeft handvatten om het erfgoed te beschermen tegen menselijk handelen.

> Actie 11: Opstellen archeologische waardenkaart Waddenzee en maritiem archeologiebeleid.

Het doel is tot een kaart te komen waarin duidelijk is:

- Welke gebieden geschikter zijn dan de huidige, bijvoorbeeld voor de plaatsing van MZI's en schelpenwinning zonder dat zij mogelijk schade brengen aan (onbekende) wrakken in de zeebodem.
- Welke gebieden een hoge verwachting hebben over vrijspoelende (onbekende) wrakken.
- Een classificatie van de archeologische waarde van scheepswrakken op basis van (a) gaafheid, (b) uniciteit, (c).....in drie verschillende klassen:
 - Niet-behoudenswaardige wrakken. Deze wrakken worden gedeselecteerd en beschikbaar gesteld voor onderzoek, oefening en berging van wrakken door duikende (amateur)archeologen. Hier wordt gecontroleerd vondsten geborgen zoveel mogelijk conform de landelijke richtlijnen.
 - Behoudenswaardige wrakken, waar kans is op natuurlijk behoud zonder fysieke maatregel en en waar in principe geen vondsten worden geborgen.
 - Beschermenswaardige wrakken, voordragen als gemeentelijk of provinciaal monument. Alleen waarden stellend onderzoek is toegestaan. Wrakken worden in-situ fysiek beschermd.

> Actie 12: Opbouwen en actueel houden van een inventarisatiekaart en database van de Texelse waterbodem.

Om tot een dergelijke kaart te komen zijn de volgende acties nodig:

- Inventariseren van de bodem van de Waddenzee. Dit wordt gedaan door scans van de zeebodem, waarnemingen van maritiem (amateur)-archeologen en historisch kaartmateriaal te combineren tot een waardenkaart. Hierin wordt inzichtelijk waar wrakken en ander resten liggen, de conditie hiervan en de mate van of de kans op erosie en sedimentatie.
- Criteria opstellen voor de waardenstelling van de vindplaatsen.

In elke fase (inventarisatie, criteria en waardenstelling) kiest, indien onvoldoende kennis in huis mocht zijn, de gemeente Texel haar partners.

> Actie 13: Selectie / de-selectie gemeentelijke vindplaatsen / wrakken en opstellen instandhoudingsplan gemeentelijke vindplaatsen.

Naar aanleiding van de waardenstelling zal er voor verschillende typen vindplaatsen actie ondernomen moeten worden. Hiervoor moeten voor categorie 2 en 3 instandhoudingsplannen (in- of ex-situ) worden opgesteld waarin duidelijk is welke actie ondernomen zou moeten worden om het erfgoed zo goed mogelijk te kunnen beschermen.

> Actie 14: Onderzoek naar mogelijkheid tot opzetten van gemeentelijk transitie-depot.

Vondsten van de Texelse zeebodem hebben directe conservering en bescherming nodig. Op Kaap Skil wordt een Eerste Hulp bij Vondsten (EHBV) ingericht. Voor het zorgvuldig bewaren van deze objecten is een transitiedepot nodig. De objecten hoeven dan niet direct het eiland af. Een gemeentelijk depot met daarin voldoende ruimte voor acute opvang geeft de tijd lokaal de objecten te bestuderen, fotograferen voor expositie in Kaap Skil.

> Actie 15: Voor uitvoering taak archeologie aansluiten bij Archeologische dienst West-Friesland.

Binnen de gemeentelijke organisatie is behoefte aan kennis over de omgang met archeologie en monumenten. Zowel in het voortraject intern als tijdens de uitvoering in overleg met burgers. Kennis overdracht naar het grote publiek is nodig voor verbreding en vergroting van het draagvlak. Het begeleiden van eigenaren, burgers, gemeentelijke organisatie en ondernemers die ontwikkelen in hoge archeologische verwachtingsgebieden en monumenten.

Onderdeel C Beleven en bewustwording, Erfgoed als inspiratie

C.7 Texel op de kaart als erfgoedrijk eiland.

We zetten Texel neer als erfgoedrijk eiland waarbij we vooral het gebied de Reede van Texel, Oudeschild, het Hoge Berggebied en Den Burg als speerpunt noemen. Dit biedt landelijk de meeste potentie en belevingswaarde over de geschiedenis van de Gouden Eeuw. De attractieve waarde van het eiland stijgt, een gebied met een rijke historie biedt een prettige leefomgeving.

> Actie 16: Marketing; Texel op de kaart als erfgoedrijk eiland met hoogtepunt 'Reede van Texel'.

- Informatie over erfgoed verbeteren met de erfgoedwebsite.
- Beleid voor erfgoed en toerisme: aansluiten bij Texelnet van de VVV, en de website van de Stichting Dorpsherstel en/of gezamenlijk verbeteren.
- De nieuwe beschikbare informatie van de te maken kerngebiedenkaart en de Cultuurhistorische Verkenningen moeten hierop worden opgenomen.
- Aansluiten bij bestaande initiatieven en projecten op het gebied van erfgoedtoerisme.
- Ontwikkelen van beleid voor het behoud en het uitdragen van de waarde van immaterieel erfgoed.
- Marketingbeleid voor publieksbereik en educatie (bewustwording, samenwerking met scholen, samenwerking met musea).
- Marketing inzetten voor genereren van financiële middelen bij stakeholders.

C.8 Kennis van de bijzondere diversiteit van het Texelse erfgoed vergroten bij bewoners.

Een prettige leefomgeving wordt mede bepaald door de cultuurhistorie die leesbaar is in het landschap. Voor bewoners en bezoekers van belang hier kennis van te nemen, te koesteren en te beschermen.

• Communicatie

Communicatie is cruciaal voor het draagvlak voor erfgoedbeleid onder de Texelaars en voor bekendheid onder bezoekers. Ook voor zaken zoals hierboven genoemd met betrekking tot begeleiding, toezicht en handhaving is de communicatie en informatieverstrekking van groot belang. Verschillende soorten communicatie zijn in verband met het erfgoedbeleid van belang: communicatie met monumenteneigenaren, met aan erfgoed gerelateerde organisaties en met bezoekers aan het eiland van buiten. Dit is vooral een invulling van het in het hoofdstuk genoemde doel 'beleven', maar komt ook ten goede aan de doelen 'behouden' en 'ontwikkelen'.

• Communicatie met monumenteneigenaren

Als monumenteneigenaren zich bewust zijn van de kwaliteiten van hun gebouw en er veel over weten, zullen ze ook eerder geneigd zijn om goed voor hun pand te zorgen met oog voor de monumentale waarden. Ook kennis van de regels en de wettelijke en financiële gevolgen van de bescherming helpt eigenaren om gewetensvol met hun monument om te gaan. De gemeente voorziet in deze kennis.

Landelijk en bij andere gemeenten is al veel informatie beschikbaar, die toegespitst moet worden op de Texelse situatie. Om de informatie gemakkelijk bereikbaar te maken, wordt die op of via de gemeentelijke website ontsloten. Dat geldt niet alleen voor informatie over regelgeving, maar ook voor informatie die trots eigenaarschap bevordert. Trots eigenaarschap maakt bewustzijn van de unieke kwaliteiten van het monument en de omgeving groter. De gemeente zal samenwerking met de Stichting Dorpsherstel zoeken, die hebben een website over monumenten, met daarbij foto's en beschrijvingen. In een samenwerking kan deze feitelijke informatie uitgebreid worden met bijvoorbeeld monumentenlijsten, beschermde dorpsgezichten, kerngebiedenkaarten, cultuurhistorische verkenningen. Hierbij worden ook voorbeelden getoond ter inspiratie van restauraties en herbestedingen. Deze site zal voor iedereen toegankelijk zijn.

De gemeente bevordert dat eigenaren de gemeente gaat zien als deskundige partner en adviseur bij de instandhouding van- en verandering aan hun monument. Tijdens een gesprek kunnen de mogelijkheden voor onderhoud en wijziging van het monument worden besproken.

Een klant kan onafhankelijk van de gemeentelijke organisatie haar plan ook vroegtijdig of middels een preadvies voorleggen aan de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit.

> Actie 17: Informatiepagina over erfgoed opbouwen met Stichting Dorpsherstel.

Een gemeentelijke website over erfgoed. Deze sluit aan bij de bestaande website van Stichting Dorpsherstel. Prioriteit heeft het inzichtelijk maken van bestaande en toekomstige regelingen, vergunningverlening en subsidies voor monumenteneigenaren, maar ook inhoudelijke kennis wordt daarmee beter toegankelijk gemaakt.

• **De gemeente als verbinder: communicatie met organisaties en geïnteresseerden**

Op Texel is een groot aantal mensen en organisaties op het gebied van erfgoed actief. Op het eiland is al veel kennis en kunde aanwezig. Het gaat bijvoorbeeld om Museum Kaap Skil, Ecomare, de VVV, de Lieuw, Stichting Dorpsherstel, Stichting Kernwaarden Texel, het Oorlogsmuseum, de Oudheidkamer, de Historische vereniging Texel, het Schipbreuk- en Juttersmuseum, Cultuurhistorisch Museum De Waal en Duikclub Texel.

Zij verzamelen gegevens en voorwerpen, beheren collecties, verzorgen publicaties, organiseren lezingen en rondleidingen, maken toeristische routes, of treden op als belangenbehartigers van het erfgoed. Op incidentele basis werken zij samen, zoals bij Open Monumentendag. Betrokkenen zijn doorgaans wel op informele manier met elkaar in contact.

De gemeente vervult een faciliterende rol bij het bouwen en onderhouden van het lokale erfgoednetwerk, waardoor al aanwezige kennis en kunde goed wordt benut. Niet alleen tussen de erfgoed-betrokkenen, maar ook tussen het erfgoedveld, cultuur en economie in algemenere zin. Binnen het Platform kunnen plannen worden besproken, kan bij bestaande initiatieven worden aangehaakt en zal kruisbestuiving plaatsvinden.

• **Geschiedenis van Texel vertellen**

Het cultuurhistorisch verhaal kan beter zichtbaar, voelbaar en beleefbaar worden. Voor de Texelaars en bezoekers. Op Texel is de toeristische sector bijzonder omvangrijk, er is dus een grote potentiële belangstelling voor erfgoed. Dit is een invulling van de in het onderdeel 'beleven' gestelde doelen.

De gemeente gaat zich meer richten op erfgoed en toerisme. Informatievoorziening aan toeristen wordt uitgevoerd door instellingen zoals het VVV en de musea. De kerngebiedenkaart, Cultuurhistorische Verkenningen, geschiedenis van het eiland, landschapselementen en gemeentelijke monumenten zijn daarvoor de aanknopingspunten. De kennis die daarin wordt ontwikkeld en ontsloten, kan voor het beleid op het gebied van recreatie en toerisme zeer relevant zijn.

> Actie 18: Mede organiseren tweejaarlijks Erfgoedplatform.

- De gemeente stelt zich op als netwerker om aanwezige kennis en kunde beter te kunnen benutten omdat juist de beleving van erfgoed een speerpunt is van het beleid;
- de gemeente onderhoudt contacten met de erfgoedwereld binnen en buiten de gemeente en met andere beleidsvelden die aan erfgoed raken.

> Actie 19: Actualiseren lesmateriaal Erfgoedprogramma scholieren.

Voor de basisschool leerlingen is een schoolboekproject opgezet waarin de geschiedenis van het eiland aan de leerlingen wordt overgedragen. Voor de volledigheid en aansluiting bij deze tijd wordt voor dit project inhoudelijke navolging gegeven. Met het volgende voorstel:

- Actualiseren lesmateriaal.
- Aansluiten bij didactische ontwikkelmogelijkheden.
- Canon van Texel.
- Opnemen in vast curriculum.
- Scholieren kennis laten maken met verschillende ambachten.
- Immaterieel erfgoed (Ouwe Sunderklaas en Meierblis) opnemen in het lesprogramma.

> Actie 20: Lokale media berichten over geschiedenis van Texel.

Om Texelaars meer kennis te laten nemen van de geschiedenis van Texel vanuit de gemeentelijke organisatie in combinatie met historische vereniging, musea en stichting Dorpsherstel, actief de media opzoeken.

> Actie 21: Aandacht genereren voor archeologiedagen.

Meer aandacht voor de Texelse geschiedenis vanuit haar bewoners verkrijgen wordt verder gestimuleerd door actief deel te nemen aan de archeologiedagen. Gevonden voorwerpen kunnen in een kunst en kitsch-achtige setting worden getoond.

C.9 Zichtbaar maken en/of houden van erfgoedsporen in het landschap.

In het Texelse landschap zijn veel waardevolle landschapselementen aangelegd door de mens. In het Hoge Berggebied is dit goed te ervaren. De gemeente is trots op de vele paadjes, het regelmatig uitgevoerde onderhoud en gebruik ervan. De instandhouding ervan gebeurt door Natuurmonumenten, Rijkswaterstaat, Staatsbosbeheer, eigenaren en stichtingen als De Lieuw Texel en Stichting Dorpsherstel Texel. Musea en stichtingen richten zich op de ontwikkeling en het stimuleren van de beleving van het gebied. Individueel maken veel mensen gebruik van de fiets- en wandelpaden. Dit zorgt voor actieve natuur- en landschapsbeleving van het eiland.

> Actie 22: Onderzoeken of en hoe Brakenstein als bezoekerscentrum kan functioneren.

> Actie 23: Onderzoek mogelijke restauratie en expositie 'Witte portaal'.

> Actie 24: Onderzoeken of en hoe barakken op de Schans te herbouwen.

> Actie 25: Opstellen bouwhistorisch onderzoek.

Panden die vanuit monumentaal oogpunt waardevol (kunnen) zijn, bouwhistorisch te onderzoeken.

Bijlage 2 Wat doen we al en wat kan beter?

De gemeente doet al het nodige aan monumentenbeleid en aan het wegen van cultuurhistorie in de ruimtelijke ordening. Hier wordt eerst samengevat wat het relevante gemeentelijke beleid met betrekking tot cultuurhistorie en erfgoed behelst en hoe wettelijke taken op dat gebied worden uitgevoerd. De basis van het erfgoedbeleid is in principe op orde. Daarna wordt ingegaan op veranderingen die in het nieuwe beleid worden voorgesteld.

Bestaand beleid: Evaluatie en bestaande inbedding erfgoed

Monumentenbeleid

Eind 2009 werd de eerste gemeentelijke monumentennota van Texel vastgesteld, getiteld 'Monumentenbeleid Texel 2009', samen met de bijbehorende monumentenverordening en de monumentensubsidieverordening. De nota was geformuleerd vanuit een sectorale visie. Het beschreven beleid richtte zich vooral op individuele monumenten en was dus bij uitstek objectgericht.

De voornaamste beleidskeuzes in 'Monumentenbeleid Texel 2009' waren:

- De monumentenlijst Texel zoveel mogelijk compleet maken. Het is een dynamische lijst, die waar nodig wordt aangepast op advies van de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit;
- Het monumentenfonds waaruit subsidies verstrekt worden, is niet meer alleen voor restauratie, maar ook voor onderhoud van gemeentelijke monumenten;
- Een aparte regeling voor het onderhoud van schapenboeten die als gemeentelijk monument op de lijst staan: elke eigenaar die zijn boet goed onderhoudt krijgt daarvoor € 550,- per jaar;
- Beter toezicht op de monumenten, en meer overleg met eigenaren;
- Betere voorlichting over monumenten. Specifiek voor eigenaren en bewoners, maar ook voor alle Texelaars;
- Meer voorlichting voor toeristen. Monumenten zijn belangrijke toeristische trekkers, zeker als het verhaal bij een gebouw bekend is.

Een aantal van deze beleidsvoornemens is uitgevoerd en een aantal (nog) niet. In 2014 is een quick scan gemaakt van potentiële gemeentelijke monumenten. Daarvoor zijn 76 panden en objecten bezocht en beschreven. Het gaat daarbij om één categorie: boerderijen (vooral stolpen) en schapenboeten.

De regeling voor onderhoud van monumentale schapenboeten is uitgevoerd en blijkt een succes. Niet alleen omdat het onderhoud is verbeterd, maar ook omdat de regeling wordt gezien als stimulans en als blijk van waardering voor de eigenaar.

Toezicht op monumenten, voorlichting en overleg met eigenaren is nog steeds voor verbetering vatbaar. Het voornemen om specifieke informatie te maken voor eigenaren en bewoners van monumenten heeft nog geen vorm gekregen. Regelmatig blijkt dat monumenteneigenaren onbekend zijn met de inhoudelijke en financiële consequenties van het bezit van een monument en van restauratie. Dat geldt overigens niet alleen voor Texel. In deze Erfgoednota wordt aan deze punten een vervolg gegeven.

Archeologische waardenkaart

Sinds september 2007 is de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (WAMZ) van kracht. Het belangrijkste doel van de wet is het behoud van het archeologisch erfgoed ter plekke. Binnen ruimtelijke planvorming moet tijdig rekening worden gehouden met de mogelijke aanwezigheid van archeologische waarden.

Daardoor ontstaat ruimte om archeologie-vriendelijke alternatieven te overwegen. Wie ondanks de aanwezigheid van archeologische waarden toch gaat graven, moet archeologisch (voor)onderzoek en opgravingen (laten) uitvoeren. In de meeste gevallen is de gemeente bevoegd gezag (toetsing, goedkeuring). In het geval van provinciale en rijksmonumenten zijn dat de andere overheden.

Op grond van de WAMZ zijn gemeenten verplicht om de archeologische waarden in kaart te brengen en op grond hiervan beleid te maken. Op Texel is in juni 2013 zijn een geactualiseerde Archeologische Beleidskaart en de daarbij behorende Toelichting door de gemeenteraad vastgesteld. Hierop zijn gebieden met archeologische waarde en met archeologische verwachting aangegeven.

Op de kaart zijn zogenaamde Maritiem Archeologische Aandachtsgebieden opgenomen. Hiervan zijn er vier aangewezen. Deze hebben vooral een signalerende functie. Het betreft de Rede De Mok, Burgzand, Scheurrak en Oudeschild en omgeving. De drie laatst genoemden vormen samen het Maritiem VOC-landschap de Reede van Texel. Het betreft hier dus ensembles van maritiem-archeologische waarde. De Maritiem Archeologische Aandachtsgebieden beperken zich niet alleen tot de scheepswrakken, maar omvatten ook land gebonden elementen die in en rond Oudeschild voorkomen en een directe relatie hebben met de Reede van Texel (zie hiervoor verder kerngebied 9 de Reede van Texel).

Bestaand ruimtelijk beleid

Op Texel heeft het project 'Ruimte voor ontwikkeling, samen zorgen voor de toekomst' de basis gelegd voor de Texelse koersverandering. Dit project bestaat uit een aantal delen en heeft als doel voor dorpen en buitengebied nieuwe bestemmingsplannen te realiseren die ruimte geven voor ontwikkelingen en tegelijkertijd de kernwaarden van het eiland te behouden en versterken.

In deel I van 'Ruimte voor ontwikkeling, samen zorgen voor de toekomst, Beeld van Texel' (2007) zijn de kernwaarden van het eiland, haar landschap en dorpen blootgelegd. Deel II, 'Texel op Koers 2020' (2009) vertaalt die kernkwaliteiten in een structuurvisie. En deel III: 'Texel in ontwikkeling', 'Beeldkwaliteitsplan Buitengebied', 'Kader voor toetsing op Kernwaarden' (juli 2013) maakt de ontwikkelingslijnen concreet. In het Beeldkwaliteitsplan zijn de identiteitsbepalende kenmerken en kernwaarden in beeld gebracht en vertaald naar planvorming. Het Beeldkwaliteitsplan dient voor de Erfgoednota wat betreft landschapstypen als onderlegger. Het plan is vooral gericht op de inrichting van het landschap en het beeld van de bebouwing daarbinnen.

Bestemmingsplannen

Het Bestemmingsplan Buitengebied 2013 geldt voor het gehele buitengebied; alleen de dorpskernen en de zee vallen erbuiten. In het bestemmingsplan is een dubbelbestemming waarde - archeologie opgenomen voor archeologie, maar niet voor cultuurhistorie. Het bestemmingsplan geeft onder voorwaarden mogelijkheid tot verplaatsing van de schapenboet en het aanleggen of verwijderen van tuinwallen.

In het bestemmingsplan is geen mogelijkheid om nieuwe bouwvlakken te creëren. Dat betekent dat wat nu leeg is ook blijft. Er zijn geen mogelijkheden voor nieuwe bedrijven of woningbouw buiten de bestaande mogelijkheden. Wel zijn er saneringsregelingen opgenomen en regelingen voor nieuwe functies / herbestemming, en functies voor in monumentale panden en stolpschuren.

Voor de dorpskernen worden bestemmingsplannen voorbereid of zijn ze al vastgesteld. Het bestemmingsplan voor Oudeschild is begin 2015 vastgesteld. In alle bestemmingsplannen is een dubbelbestemming voor archeologie opgenomen en op de bestemmingsplankaart is een deel van het dorp - in het verlengde van de Archeologische beleidskaart - aangeduid als 'maritiem aandachtsgebied'. Onder 'Cultuurhistorie' staat in de toelichting niet veel meer dan dat de cultuurhistorische waarden in beeld moeten worden gebracht en dat er in het gebied monumenten aanwezig zijn. Wel staat in de regels dat rond de molen een molenbiotoop is aangegeven, om de windvang van de molen bij het museum te borgen.

Wanneer de cultuurhistorische waarden eenmaal door middel van Cultuurhistorische Verkenningen in kaart zijn gebracht, kunnen die veel concreter in de bestemmingsplannen worden opgenomen.

Kortom: in de bestaande bestemmingsplannen van Texel wordt mondjesmaat aandacht besteed aan cultuurhistorie. Aan de eerste pijler van Momo (Modernisering van de Monumentenzorg, zie bijlage): het meewegen van cultuurhistorische belangen in de ruimtelijke ordening kan duidelijk nog het een en ander verbeterd worden. Cultuurhistorische Verkenningen kunnen de hiervoor benodigde informatie geven over waarden die aan bepaalde delen van het eiland toegekend worden, die extra zorgvuldigheid bij ontwikkelingen vergen.

Welstandsnota

De Welstandsnota gaat uit van een gebieds- en een objectgerichte benadering. Verder wordt uitgegaan van een specifieke, thematische benadering als het gaat om (nieuw) bouwen aan dorpsranden en om het bouwen aan of nabij monumenten. Er zijn twee welstandsniveaus: bijzonder en vrij. Het grootste deel van de gemeente is welstandsvrij. De Hoge Berg en de dorpskernen hebben het welstandniveau 'bijzonder'.

Ook voor de beschermde dorpsgezichten Den Hoorn en Oosterend geldt 'bijzonder'. De nota gaat niet in op de specifieke karakteristieken van beide dorpsgezichten, want die staan beschreven in de aanwijzing zelf.

Wel gelden reclamecriteria die er op gericht zijn dat de reclame geen afbreuk doet aan de kenmerken die de monumentale panden en beschermde dorpsgezichten waardevol maken.

De nota geeft aanvullend thematisch beleid voor schapenboeten, stolpboerderijen en visserswoningen. De welstandsnota zal te zijner tijd aan de Erfgoednota 2016 moeten worden aangepast. Daarbij kan worden ingegaan op de specifieke gebiedskarakteristieken, bijvoorbeeld van de beschermde dorpsgezichten.

Toelichting Bro

Artikel 3.1.6. tweede lid onder a. De tekst van het artikel luidt nu: 'Voor zover bij de voorbereiding van het bestemmingsplan geen milieueffectrapport als bedoeld in hoofdstuk 7 van de Wet milieubeheer wordt opgesteld, (...), worden in de toelichting ten minste neergelegd: een beschrijving van de wijze waarop met de in het gebied aanwezige cultuurhistorische waarden en in de grond aanwezige of te verwachten monumenten rekening is gehouden'. In de praktijk betekent dit dat het analyseren van de cultuurhistorische waarden van een gebied een belangrijke stap wordt in de ontwikkeling van een gebied. Bij het opstellen van bestemmingsplannen, stedenbouwkundige visies en landschapsvisies moet de cultuurhistorische waarde van het gebied geanalyseerd, gewaardeerd en vervolgens verankerd worden. Hiermee wordt cultuurhistorie een kapstok voor de ruimtelijke ontwikkeling.'

Rijksmonumenten op Texel

De Rijksoverheid heeft 201 rijksmonumenten op Texel in het monumentenregister ingeschreven; gebouwen, objecten en terreinen die van nationale betekenis zijn. Daarbij gaat het om de vuurtoren op de noordpunt, een aantal kerken (soms met inventaris), een groot aantal oudere woonhuizen en schapenboeten, oudere stolpen en boerderij Hunsingo in de Eierlandse polder, de visbank van Den Burg, de batterij van Den Hoorn, archeologische terreinen met overblijfselen van nederzettingen, een middeleeuws grafveld en funderingen van voormalige dorpskerk van Westen en overblijfselen van een ronde burcht midden in Den Burg, terreinen met scheepswrakken, de molen Het Noorden en de bijbehorende uitwateringssluis, de ijzeren kaap op de Waddendijk, de Schans, de korenmolen en het ernaast gelegen pakhuis te Oudeschild.

Bijlage 3 Uitvoeringsprogramma

Door het uitvoeringsprogramma zo te plannen wordt het huidig beschikbare budget verspreid ingezet.

Actie 1	Cultuurhistorische verkenning kerngebieden opstellen.	2018	incidenteel	€ 25.000,00
Actie 2	Begeleiden eigenaren van erfgoed.	2018	x	€ -
Actie 3	Inventariseren Texelse kenmerken bij monumenten.	2018-2019	incidenteel	€ 10.000,00
Actie 4	Onderzoek naar Texelse bouwtraditie voor de toekomst. 'Zo bouwt Texel.'	2019	incidenteel	€ 25.000,00
Actie 5	Opstellen en uitvoeren aanwijzingsprogramma.	2018	incidenteel	€ 5.000,00
Actie 6	Aanpassen subsidieregeling gemeentelijke monumenten.	uitgevoerd 2016	x	€ -
Actie 7	Stichting dorpssherstel en de Lieuw uitnodigen contact eigenaren monumenten te onderhouden.	2018	structureel	€ 2.000,00
Actie 8	Onderzoek naar andere financieringsmogelijkheden voor behoud erfgoed.	2018	incidenteel	€ 5.000,00
Actie 9	Opstellen onderhouds- en restauratierichtlijnen monumenten.	2018	x	€ -
Actie 10	Instandhouding gemeentelijke monumenten vastleggen in verordening.	2019	x	€ -
Actie 11	Opstellen archeologische waardenkaart Waddenzee en maritiem archeologiebeleid.	2017	incidenteel	in uitvoer
Actie 12	Opbouwen en actueel houden van een inventarisatiekaart en database van de Texelse waterbodem	2018 e.v.	structureel	€ 10.000,00
Actie 13	Selectie/de-selectie gemeentelijke vindplaatsen/wrakken en opstellen instandhoudingsplan gemeentelijke vindplaatsen	2017	incidenteel	in uitvoer
Actie 14	Onderzoek naar mogelijkheid tot het opzetten van gemeentelijk transitie-depot.	2018	incidenteel	€ 5.000,00
Actie 15	Voor uitvoering taak archeologie aansluiten bij Archeologische dienst West-Friesland (investeringsvoorstel).	2018	structureel	€ 28.000,00
Actie 16	Marketing; Texel op de kaart als erfgoedrijk eiland met hoogtepunt 'Reede van Texel'.	2019	structureel	€ 5.000,00
Actie 17	Informatiepagina over erfgoed opbouwen met Stichting Dorpssherstel.	2017	incidenteel	€ 4.000,00
Actie 18	Mede organiseren tweemaaljaarlijks erfgoedplatform.	v.a. 2019	sturctureel	€ 5.000,00
Actie 19	Actualiseren lesmateriaal Erfgoedprogramma scholieren.	v.a. 2020	incidenteel	€ 20.000,00
Actie 20	Lokale media berichten over geschiedenis van Texel.	v.a. 2019	structureel	€ 2.000,00
Actie 21	Aandacht genereren voor archeologiedagen.	v.a. 2018	structureel	€ 500,00
Actie 22	Onderzoeken of en hoe Brakenstein als bezoekerscentrum kan functioneren.	2020	incidenteel	PM
Actie 23	Onderzoek mogelijke restauratie en expositie 'Witte Portaal'	2017	incidenteel	€ 10.000
Actie 24	Onderzoeken of en hoe barakken op de Schans te herbouwen.	2020	incidenteel	PM
Actie 25	Opstellen bouwhistorisch onderzoek.	v.a. 2017	structureel	€ 15.000

Beschikbare budgetten 2016 inzetbaar binnen erfgoed:

- € 2.535,00 bijdrage aan derden, monumenten (contributies, lidmaatschappen enz.)
- € 10.050,00 representatiekosten, monumenten (open monumentendag, publicaties enz.)
- € 50.000,00 werkzaamheden derden, cultuur en historie (opstellen (onderzoeks) rapporten enz.)
- € 50.000,00 onderwaterarcheologie, cultuur en historie (inzet archeologie Hoorn, onkosten duikclub Texel in pilot onderwaterarcheologie enz.)

Bijlage 4 Informatie

Planet Texel

Het projectatelier Planet Texel heeft voor de gemeentelijke visie als inspiratiebron gediend. Het atelier maakte deel uit van IABR 2014 'Urban by Nature', Projectateliers over Texel. Dirk Sijmons, de curator van de IABR 2014, is op 23 april 2015 benoemd als eerste Adviseur Ruimtelijke Kwaliteit van Texel. Hij geeft een onafhankelijk advies op hoofdlijnen, om de resultaten van Planet Texel te implementeren. Sijmons ziet zijn taak als volgt: "Beleidslijnen leggen naast de bewegingsrichting die we hebben ingezet. De vorm moeten we nog vinden. Ik wil de mensen op inhoud overtuigen".

De Gemeenteraad Texel heeft op 17 december 2014 unaniem de resultaten van het projectatelier Planet Texel omarmd om ze te gebruiken als leidraad bij de ontwikkeling van het eiland. De resultaten van het atelier zijn neergelegd in de publicatie Planet Texel (2014).

De ontwerpbureaus FARO en LA4sale werkten mee aan het ontwerpend onderzoek. Het laatste bureau was ook auteur van de Structuurvisie Texel op Koers, waarmee de nieuwe koers dus al was ingezet.

Bestaand beleid Rijk, Provincie en Unesco

Wet- en regelgeving erfgoed tot 2016

De Erfgoednota 2016 die voor u ligt komt natuurlijk niet uit de lucht vallen. De nota past niet alleen binnen de nieuwe Texelse beleidskoers, maar bouwt ook voort op bestaand erfgoedbeleid, zowel van het rijk, de provincie Noord-Holland en de UNESCO, als van de gemeente Texel zelf.

Rijk

Erfgoedwet 2016

De Erfgoedwet is per juli 2016 van kracht. De wet harmoniseert bestaande wet- en regelgeving, schrapt overbodige regels en legt de verantwoordelijkheid voor de bescherming van het cultureel erfgoed zoveel mogelijk bij het erfgoedveld zelf: musea, collectiebeheerders, archeologen, eigenaren en overheden. In grote lijnen krijgt roerend erfgoed een plaats in de Erfgoedwet, het onroerend erfgoed in de Omgevingswet. Een deel van de vroegere monumentenwet blijft deel uitmaken van de nieuwe Erfgoedwet, namelijk het aanwijzen en afvoeren van rijksmonumenten. De Erfgoedwet bepaalt bovendien dat de eigenaar de plicht heeft het monument zodanig te onderhouden dat instandhouding gewaarborgd is. De Erfgoedwet bepaalt ook dat voor het doen van archeologische opgravingen voor degene die opgraaft een wettelijke geregelde certificering nodig is. In de afgelopen jaren is gebleken dat de bescherming van ons archeologisch erfgoed onder water onvoldoende is. Vaak ligt dat namelijk op in plaats van in de bodem. In de wet is nu expliciet aangegeven dat ook het verplaatsen of verwijderen van cultureel erfgoed onder water een opgraving is en dat daarvoor dus een certificaat verplicht is.

Nota Belvedere

In juli 1999 brachten de ministeries van LNV, OC&W, V&W en VROM de nota Belvedere uit. De beleidsnota was bedoeld om de relatie tussen cultuurhistorie en ruimtelijke inrichting te verbeteren. Het streven van Belvedere was gericht op 'anticiperende cultuurhistorie en reflectieve ruimtelijke planning' en het tegengaan van vervlakking en saaiheid in de inrichting van dorpsuitbreidingen en landschappen. De twee belangrijkste doelstellingen van de nota waren:

- het erkennen en herkenbaar houden van de cultuurhistorische identiteit in zowel het stedelijk als landelijk gebied, als kwaliteit en als uitgangspunt voor verdere ontwikkelingen
- het versterken en benutten van de cultuurhistorische identiteit en de daarvoor bepalende kwaliteiten van de cultuurhistorisch meest waardevolle gebieden van Nederland, de zogenaamde Belvedere-gebieden.

Op Texel werd het Oude Land in de nota aangemerkt als Belvedere-gebied. Verder noemt de nota op Texel het Nationaal Park "De Duinen van Texel", de Stelling "De Schans", verschillende Wezenputten te Oudeschild en het voor de kust van Texel liggende schepenkerkhof, ook de Rede van Texel genoemd. In 2009 is het projectbureau Belvedere opgeheven. Maar mede dankzij Belvedere is in monumentenland een andere denkrichting ingeslagen.

Beleidsbrief Modernisering monumentenzorg (Momo) 2009

De Beleidsbrief van minister Plasterk uit 2009 over de modernisering van de monumentenzorg gaf drie pijlers aan waarop het beleid in de toekomst moest worden gebaseerd:

1. Cultuurhistorische belangen meewegen in de ruimtelijke ordening.
2. Krachtiger en eenvoudiger regelgeving.
3. Bevorderen van herbestemmingen.

In navolging van de Beleidsbrief werd in 2012 een wijziging van de bestaande Monumentenwet en de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) ingevoerd. Daarin stond dat cultuurhistorie moet worden opgenomen in bestemmingsplannen. Een aantal werkzaamheden aan monumenten - zoals hierboven genoemd - werd vergunningvrij verklaard.

De beleidsbrief heeft tot gevolg gehad dat het erfgoedbeleid verandert van objectgericht naar gebiedsgericht, naar minder, maar wel krachtiger regelgeving (strategisch aanwijzen) en het bevorderen van herbestemming met aandacht voor passend gebruik.

De koerswijziging die met de Texelse Erfgoednota 2016 wordt ingezet heeft dus zijn wortels in het landelijk beleid zoals verwoord in de Nota Belvedere uit 1999 en de Beleidsbrief Modernisering Monumentenzorg uit 2008.

Provincie Noord-Holland

Structuurvisie Noord-Holland 2010 (herzien 2015)

In 2010 is door Provinciale Staten de *Structuurvisie Noord-Holland 2040. Kwaliteit door veelzijdigheid* vastgesteld. De structuurvisie geeft de provinciale ruimtelijke ambities aan en in het bijbehorende uitvoeringsprogramma staat wat de provincie doet om die ambities waar te maken.

Er is gekozen voor drie hoofdbelangen: klimaatbestendigheid, duurzaam ruimtegebruik en ruimtelijke kwaliteit. Voor ruimtelijke kwaliteit is cultuurhistorie van groot belang. De verschillende landschappen die een grote rijkdom aan cultuurhistorie kennen, vormen immers de kracht van Noord-Holland.

De Provincie Noord-Holland wil de belangrijkste kenmerken van de cultuurlandschappen koesteren en die benutten bij nieuwe ontwikkelingen. De Provincie wil ervoor zorgdragen dat ontwikkelingen buiten bestaand bebouwd gebied plaatsvinden op basis van de karakteristieke eigenschappen van de verschillende landschappen: het landschaps-DNA. Elk landschapstype heeft zijn eigen kernkwaliteiten.

Het is de bedoeling dat bij nieuwe plannen de ontwikkelingsgeschiedenis, de ordeningsprincipes en bebouwingskarakteristiek van het landschap en de inpassing in de bredere omgeving als uitgangspunt dienen.

Leidraad Landschap en Cultuurhistorie, 2010

In de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie die is gekoppeld aan de Structuurvisie, geeft de Provincie Noord-Holland per landschapstype aan welke kernkwaliteiten van het landschap en de cultuurhistorie van provinciaal belang zijn. Omdat de Leidraad alleen gaat over gebieden buiten de bebouwde kom, ligt het accent op het landschap. Elk landschapstype wordt gekarakteriseerd aan de hand van de ondergrond, het landschap en het landschaps- en dorps-DNA ofwel de nederzettingsstructuur. Voorbeelden van kernkwaliteiten zijn aardkundige waarden, archeologische waarden, openheid, stilte en donkere en cultuurhistorische objecten.

Doordat ze benoemd zijn kunnen die kwaliteiten worden behouden of worden meegenomen bij nieuwe ontwikkelingen. De Leidraad is een uitwerking van het Beleidskader Landschap en Cultuurhistorie uit 2006. In de Leidraad wordt onder andere gesproken over openheid van het landschap, een kernkwaliteit die voor Texel van groot belang is.

Gedeputeerde Staten (GS) kunnen gemeenten ontheffing verlenen voor ruimtelijke ontwikkelingen buiten bestaand bebouwd gebied, mits 'nut en noodzaak' van deze ruimtelijke ontwikkelingen door betrokkenen zijn aangetoond. De provinciale Adviescommissie Ruimtelijke Ontwikkeling (ARO) brengt in die gevallen advies uit aan GS over de ruimtelijke kwaliteit. De website 'Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie' (2011) is de digitale vertaling van de Leidraad.

Op dit kaartbeeld zijn de Cultuurhistorische waardenkaart (2000) en de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie samengevoegd. Zie: [Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie](#).

De kaart geeft onder andere informatie over de landschapstypen in Noord-Holland, de aardkundige waarden, cultuurhistorische objecten als stolpboerderijen en molens, archeologie, militaire structuren en historische dijken. Een vrij groot deel van Texel is aardkundig monument of stiltegebied.

Aardkundige monumenten

De provincie heeft op Texel geen gebouwen aangewezen als provinciaal monument; wel zijn er twee aardkundige monumenten aangewezen. Als de aardkundige waarden (zoals stuwwallen, keileemlandschap, duinen, wadden) onaangetast zijn, vertellen ze veel over de ontstaansgeschiedenis van Noord-Holland en de krachten die daarbij een rol speelden (wind, water, getijden). Aardkundige waarden zijn onder te verdelen in aardkundige monumenten en aardkundig waardevolle gebieden. In de provincie Noord-Holland zijn 17 aardkundige monumenten en 63 aardkundig waardevolle gebieden. Op Texel zijn het Oude Land en de Westelijke Kuststrook aangewezen als aardkundig monument. Aardkundige monumenten worden beschermd op basis van de Provinciale Milieuverordening. Zo nodig moet een ontheffing bij de provincie worden aangevraagd.

De provincie Noord-Holland legt dus vooral het accent op grotere eenheden zoals de Noord-Hollandse cultuurlandschappen en aardkundige monumenten. Op Texel heeft de provincie niet alleen geen enkel gebouw aangewezen als provinciaal monument, ook zijn geen historische structuurlijnen op de Informatiekaart gezet.

UNESCO Werelderfgoed

De Waddenzee is aangewezen als Unesco werelderfgoed. Het Werelderfgoedverdrag is in 1992 geratificeerd, en is nu door 190 lidstaten ondertekend. Voor de lijst kan zowel cultuur- als natuurlijk erfgoed (of een combinatie daarvan) worden voorgedragen. Wat op de lijst staat heeft 'Uitzonderlijke Universele waarde'. De Waddenzee van Nederland en Duitsland is in 2009 aangewezen als natuurlijk erfgoed. Het deel bij Denemarken werd hier in 2014 aan toegevoegd. De Waddenzee is 's werelds grootste aaneengesloten systeem van zand- en moddervlakten die droogvallen tijdens eb. Texel vormt daarvan het meest westelijke deel. Aan de status van Werelderfgoed zijn niet direct regels verbonden. De aanwijzing is bedoeld als stimulans voor overheid, bewoners en ondernemers om het gebied te behouden en goed te beheren. Werelderfgoed krijgt wereldwijd aandacht en biedt dus uitgelezen kansen voor toerisme. Werelderfgoed-toeristen vragen wel kwaliteit. Vandaar dat momenteel wordt gewerkt aan een strategie voor het ontwikkelen van duurzaam toerisme in het gebied.

Bijlage 5 Ontwikkelingen

Erfgoedbeleid van Rijk en Provincie in de nabije toekomst

Binnenkort worden op rijksniveau de nieuwe Erfgoedwet en de Omgevingswet van kracht. Het erfgoedveld krijgt met beide te maken. Wat valt onder welke wet? De vuistregel is: duiding van erfgoed valt binnen de Erfgoedwet, de omgang met onroerend erfgoed binnen de Omgevingswet.

Omgevingswet 2018

De aanwijzing van provinciale en gemeentelijke monumenten, en vergunningsaanvragen voor wijziging van gebouwde en archeologische rijks-, provinciale en gemeentemonumenten komen echter te vallen onder de Omgevingswet. Deze wet bundelt zo'n 25 sectorale wetten met als doel het op een integrale manier benaderen van de fysieke leefomgeving. De bescherming van stads- en dorpsgezichten uit de oude Monumentenwet -op Texel Den Hoorn en Oosterend- wordt onderdeel van de Omgevingswet, net als de vereiste om bij het maken van ruimtelijke plannen rekening te houden met het cultureel erfgoed. Ook de advisering van de Monumentencommissie verloopt via deze wet. Gemeentelijke monumenten moeten worden opgenomen in het Omgevingsplan.

De komst van de Omgevingswet in 2018 en de bijbehorende decentralisatie van taken op het gebied van ruimtelijke ordening naar de gemeente maken een nieuwe Erfgoednota dus noodzakelijk. De bestaande sloopvergunningplicht in een beschermd gezicht, wordt in de omgevingswet vervangen door een op de bestaande waarden afgestemd sloopvergunningenregime met een meldingsplicht bij vergunningvrij bouwen. Ook het stilleggen van werkzaamheden bij archeologische toevalsvondsten door de gemeenten komt onder de Omgevingswet te vallen.

De wet bepaalt dat Rijk en Provincie instructieregels kunnen opstellen, die moeten doorwerken in het gemeentelijk Omgevingsplan, bijvoorbeeld voor gebieden die vallen onder UNESCO Werelderfgoed. Met een instructie aan een gemeente kan een minister nationale belangen in de fysieke leefomgeving borgen. Bijvoorbeeld krijgt de gemeente een instructie om in het omgevingsplan een beschermingsregime in te richten voor een beschermd dorpsgezicht.

Provincie Noord-Holland

Op Texel heeft de provincie geen gebouwde provinciale monumenten aangewezen. Wel staan er twee aardkundige monumenten op de monumentenlijst: het pleistocene deel van Texel 'het Oude Land' (sinds 2004) en de 'Westelijke kuststrook' of 'de Duinen van Texel' (sinds 2008). Hierop is de Provinciale Milieuverordening Noord-Holland van toepassing. De provincie heeft de uitvoering van deze PMV, waarin regels (verboden) zijn opgenomen die bedoeld zijn ter bescherming, per 1 januari 2016 uitbesteed aan de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied. In deze aardkundige monumenten is het bijvoorbeeld verboden om de bodem te beschadigen - denk aan graven of inklinken door zware voertuigen. Het is mogelijk hiervoor een ontheffing te krijgen bij een vergraving of aantasting tot een meter diepte. De dorpskernen op Texel zijn hiervan uitgezonderd.

Vanuit de provincie Noord-Holland is de eerder genoemde Leidraad Landschap en Cultuurhistorie van kracht, waarin de nadruk ligt op de samenhang tussen het landschap en de daarbinnen gelegen structuren en objecten. De Leidraad is gekoppeld aan de Structuurvisie. De Provincie werkt momenteel aan de herziening van de Leidraad op een manier die vooruitloopt op de komst van de Omgevingswet. Het doel is om de voor de provincie relevante informatie aan de voorkant van het planproces 'klaar te hebben staan'. De bestaande Leidraad wordt daarvoor aangevuld en concreter gemaakt. Zo zullen op Texel historische dijken aan de kaart worden toegevoegd.

Bijlage 6 Bronnen

Literatuur

- *Aardkundig monument westelijke kuststrook van Texel*, deel van de serie aardkundig erfgoed in de provincie Noord-Holland, provincie Noord-Holland, 2008
- Akker, J. van den, M. Manders, W. van der Wens & A. Zandstra (Red.) *Bundel maritieme vindplaatsen 1*, 2007
- *Archeologische beleidskaart*, Gemeente Texel, Toelichting, geactualiseerde versie 2013. Uitvoering: Vestigia archeologie en cultuurhistorie
- *Beleidskader Landschap en Cultuurhistorie Noord-Holland*, Provincie Noord-Holland 2006, (pp. 60-65 over Texel)
- Beek, Marijke, Ana van der Mark, *Het ene gebied is het andere niet*, *Atlas van beschermde stads- en dorpsgezichten in Noord-Holland*, WZNH / Architectura et Natura 2009 (o.a. over beschermde dorpsgezichten Den Hoorn en Oosterend)
- *Bescherming van rijksmonumenten in de Erfgoedwet*, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2015
- *Belvedere, beleidsnota over de relatie cultuurhistorie en ruimtelijke inrichting*, Ministeries van LNV, VROM, OCW en V en W, 1999. (Bijlage pp. 56-57 over Texel)
- Bonke, Hans, 2002: Texel en de VOC, In: Vibeke Roeper en Ineke Vonk-Uitgeest (eds) *Schepen op de rede. Texelaars in de Oost*. Maritiem en Jutters Museum/Stichting VOC 2002 Texel, 17-41
- *Cultuurhistorisch onderzoek in de vormgeving van de ruimtelijke ordening, aanwijzingen en aanbevelingen*, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 2013
- Eelman, Wilma, *Verhalen over Texelse schapenboeten*, uitgeverij TexelNu, 2013
- Eelman, Wilma, *Verhalen over 600 jaar Texel en Texelaars*, uitgeverij TexelNu, 2015
- *Erfgoed als krachtvoer, tips voor een nieuwe toekomst voor dorpen, steden en regio's*, RCE Amersfoort, 2014
- Erfgoedinspectie, *Inspectierapport instandhouding Rijksmonumenten Gemeente Texel*, 2008
- *Grote Historische Topografische Atlas Noord-Holland 1894-1933*, 1:25.000, uitgeverij Nieuwland, 2006
- *Grote Historische Atlas van Nederland 1:50.000 I West-Nederland 1839-1859*, Wolters-Noordhoff, 1990
- Hell, Maarten en Wilma Gijsbers, 'Opgedoken uit bergen papier, ruim twee eeuwen scheepsrampen rond Texel', in: *Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed* 2011, winter nr. 1, pp. 26-28
- Kozijn, Gabor, "In aantocht: de Erfgoedwet", *Tijdschrift van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed*, 2016, nr.1, pp. 4-7
- *Leidraad Landschap en Cultuurhistorie, ontwikkelen met ruimtelijke kwaliteit*, provincie Noord-Holland, 2010
- *Masterplan Kust en Erfgoed, kiezen voor karakter: cultuurhistorie en erfgoed van de kust*, Strootman Landschapsarchitecten in opdracht van RCE Amersfoort 2015
- *Monumentaal wonen, gids voor eigenaren van een rijksmonument*, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort, 2013
- *Natuur- en landschapsbeleid op Texel*, gemeente Texel, afdeling beleid en grondzaken, 2003
- *Onderzoek monumenteigenaren 2013*, Nationaal Restauratiefonds, 2013
- *Planet Texel, draaiboek voor een schone toekomst*, (IABR projectatelier), 2014
- Pronk, Lijntje, *Een kleine geschiedenis van Texel*, De Koog, 2013
- Roos, Rolf, en Nico van der Wel, *Duinen en Mensen, Texel archeologie natuur historie*, uitgeverij: Natuurmedia, 2013
- *Startnotitie beleidsnota Cultureel Erfgoed Texel*, gemeente Texel, 2015
- *Startnotitie m.e.r. Dijkversterking Waddenzeedijk Texel*, Witteveen en Bos, in opdracht van Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, 2009
- Stenvert, R., e.a. *Monumenten in Nederland, Noord-Holland*, Rijksdienst voor de Monumentenzorg, uitgeverij Waanders Zwolle, 2006

- *De stolpboerderij als baken van het noordelijk Noord-Hollandse landschap*, Renee Stroomer, Juni 2016
- *Naar een toekomstbestendige invulling van vrijkomend maatschappelijk vastgoed*, gemeente Texel, november, 2016
- *Schatten op de zeebodem van de gemeente Vlieland*, R.W de Hoop, mei 2015
- *Bouwen aan herbestemming van cultureel erfgoed*, Platform 31, december 2014

Websites

Aardkundige Monumenten

<https://www.noord-holland.nl/web/Digitaal-loket/Ontheffingen-en-vergunningen/Aardkundige-monumenten-2.htm>

Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie

https://maps.noord-holland.nl/GeoWebHTML5/Index.html?configBase=https://maps.noord-holland.nl/Geocortex/Essentials/GeoWeb50/REST/sites/Informatiekaart_Landschap_en_Cultuurhistorie/viewers/ILC/virtualdirectory/Resources/Config/Default

Interview met Dirk Sijmons, IABR 2014

http://iabr.nl/media/document/original/interview_het_succes_van_texel.pdf

VVV

<https://www.texel.net/>

Colofon

Gemeente Texel

Marije van Overmeeren-Bakker

Eveline Lindenbergh

Ilse Boerdijk

Eric Hercules

Deelnemers interviews en tussentijds overleg

Hans Broess

Wilma Eelman

Els ten Napel

Dick Drijver

Joop Groeskamp

Harry de Graaf

Mooi Noord-Holland

Dorine van Hoogstraten

Marijke Beek

Raadsbesluit

Nummer **053**

B&W	13-06-2017
Raadscommissie	03-07-2017
Gemeenteraad	19-07-2017
Portefeuillehouder	E. Hercules

Vaststellen Erfgoednota 'Texel is de Reede'

Het nieuwe erfgoedbeleid vervangt het monumentenbeleid en zet in op erfgoed als inspiratiebron voor toekomstige ontwikkelingen.

Doelenboom

Programma	6	Samen beleven en bewegen
Maatschappelijk doel	6.1	Sport, kunst en cultuur op Texel stimuleren
Beleidsdoel	6.1.2	Monumenten in stand houden en archeologie conserveren
Operationeel doel	6.1.2.1	Erfgoed behouden

De raad van de gemeente Texel:

gelezen het advies van burgemeester en wethouders;

gehoord de raadscommissie;

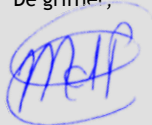
Overwegende

- Het huidige monumentenbeleid dateert uit 2009;
- Dat de hierin opgenomen uitgangspunten/ambities niet meer actueel zijn;
- Dat het gelet hierop noodzakelijk is deze te actualiseren.

Besluit

1. Erfgoednota 'Texel is de Reede' vaststellen.

Ondertekening

Vastgesteld in de openbare raadsvergadering van 19-07-2017,	
De griffier,	De voorzitter,
	
	Zaaknummer 329368

Bijlagen

1. Erfgoednota 'Texel is de Reede'
2. Publicatieuitgave Erfgoednota

Amendement

Raad	19-07-2017
6 Samen beleven en bewegen	
Portefeuillehouder	E. Hercules

Onderzoek naar financiering behoud rijksmonumenten

De gemeente Texel telt meer dan 200 inschrijvingen in het rijksmonumentenregister. In de erfgoedwet is de instandhoudingsplicht van rijksmonumenten expliciet opgenomen. Financieringsmogelijkheden om dat te kunnen doen, zijn vaak minimaal. Zeker daar waar het niet-particuliere Rijksmonumenten betreft is het nodig financieringsmogelijkheden te onderzoeken.

Toelichting

De Rijksoverheid heeft 201 rijksmonumenten op Texel in het monumentenregister ingeschreven; gebouwen, objecten en terreinen die van nationale betekenis zijn. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om de vuurtoren op de noordpunt, kerken, woonhuizen, stolpen en schapenboeten, archeologische terreinen, terreinen met scheepswrakken, de korenmolen en het ernaast gelegen pakhuis te Oudeschild.

Het in stand houden van een rijksmonument kost geld. En zeker voor de Rijksmonumenten die niet in particuliere handen zijn is financiering problematisch. Voor gemeentelijke monumenten reserveert de gemeente Texel een (bescheiden) bedrag per jaar om daar aan bij te dragen. Dat doet zij echter niet voor rijksmonumenten. Ook het rijk zelf is zeer spaarzaam met het beschikbaar stellen van middelen.

Beargumenteed kan worden dat deze monumenten voor Texel van grote waarde zijn en dat de gemeente dus ook voor deze monumenten geld reserveert. Maar misschien zijn er ook nog andere mogelijkheden.

Actie 8 van de erfgoednota: Onderzoek naar andere financieringsmogelijkheden voor behoud erfgoed (gepland voor 2020), mag van ons daarom uitgebreid én naar voren gehaald in de planning.

Besluit

1. Aan **Actie 8: Onderzoek naar andere financieringsmogelijkheden voor behoud erfgoed** het volgende toe te voegen (in rood):
Behoud van erfgoed, **inclusief Rijksmonumenten** die niet in particuliere handen zijn, is kostbaar en in het belang van eigenaar, maar ook voor de omgeving. De gemeentelijke bijdrage dekt een deel van de kosten van **alleen** investeringen door eigenaren van gemeentelijke monumenten.
Onderzocht gaat worden of de gemeente ook bijdragen kan leveren aan het in stand houden van rijksmonumenten die niet in particuliere handen zijn. Om kosten te spreiden is het waardevol te onderzoeken of andere financieringsmogelijkheden kunnen bijdragen aan de instandhouding van erfgoed. Denk hierbij aan sponsorachtige constructies door commerciële partijen of crowdfunding door groepen. Verder wordt ingezet op het verwerven van fondsen door de inzet van professionele fondsenwervers
2. In het Uitvoeringsprogramma op bladzijde 33 bij Actie 8 **Onderzoek naar andere financieringsmogelijkheden voor behoud erfgoed** het jaar van uitvoering te wijzigen in **2018** (was 2020).

Amendement

Raad	19-07-2017
6 Samen beleven en bewegen	
Portefeuillehouder	E. Hercules

Aandacht voor immaterieel erfgoed in lesprogramma's

Immaterieel erfgoed, zoals het dialect, Meierblis, Ouwe Sunder en andere gewoonten en overleveringen, zijn in deze erfgoednota niet beschreven. We vinden het belangrijk dat onze jeugd ook over dit erfgoed via lesprogramma's wordt geïnformeerd.

Toelichting

De erfgoednota is duidelijk gericht op materieel erfgoed, op gebouwen, landschap, archeologie. Bij actiepunt 16 wordt immaterieel erfgoed echter wel aangemerkt als interessant om in te zetten voor onze eilandmarketing.

Wij vinden het belangrijker dat dit immaterieel erfgoed vooral bij de eigen bevolking bekend is. Zonder dat bestaat dit deel van het erfgoed immers niet of verdwijnt het.

Actie 19 luidt: *“Actualiseren lesmateriaal Erfgoedprogramma scholieren. Voor de basisschool leerlingen is een schoolboekproject opgezet waarin de geschiedenis van het eiland aan de leerlingen wordt overgedragen. Voor de volledigheid en aansluiting bij deze tijd wordt voor dit project inhoudelijke navolging gegeven.”*

Wij willen dit actiepunt graag uitbreiden met immaterieel erfgoed.

Besluit

Actie 19 Actualiseren lesmateriaal Erfgoedprogramma scholieren als volgt te wijzigen (in rood): Voor de basisschool leerlingen is een schoolboekproject opgezet waarin de geschiedenis van het eiland **en kennis over het immateriële erfgoed** aan de leerlingen wordt overgedragen. Voor de volledigheid en aansluiting bij deze tijd wordt voor dit project inhoudelijke navolging gegeven. Met het volgende voorstel:

- Actualiseren lesmateriaal (**geschiedenis van Texel inclusief immaterieel erfgoed**).
- Aansluiten bij didactische ontwikkelmogelijkheden.
- Canon van Texel.
- Opnemen in vast curriculum.
- Scholieren kennis laten maken met verschillende ambachten.